

Diputació de Barcelona
Ajuntament d'Olesa de Montserrat

Mapa del patrimoni cultural d'Olesa de Montserrat

Memòria

Febrer de 2012

ÍNDEX

1. Metodologia	4
Metodologia de treball	4
Criteris generals d'intervenció i selecció d'elements	6
2. Diagnosi	10
Marc geogràfic i medi físic	10
Poblament, estructura econòmica i comunicacions	11
Síntesi històrica	13
Toponímia i escut	22
Estat legal de protecció	23
Equipaments patrimonials existents	26
Valoració general del patrimoni d'Olesa de M.	28
Anàlisi quantitatiu dels elements inventariats	33
3. Elements no fitxats	37
5. Bibliografia	62

Encàrrec i realització del treball

El present treball ha estat realitzat a partir de la petició efectuada per l'Ajuntament d'Olesa de Montserrat a la Diputació de Barcelona. L'ha realitzat l'empresa Produccions Culturals Transversal, S.L. per encàrrec de l'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona. L'autor ha estat Jordi Piñero Subirana, llicenciat en Història i tècnic en patrimoni cultural. El treball s'ha portat a terme entre els mesos d'abril de 2011 i febrer de 2012.

Agraïments

Per la realització d'aquest Mapa del Patrimoni Cultural d'Olesa de Montserrat ha estat fonamental la col·laboració que ens han proporcionat els diferents departaments de l'Ajuntament, tant de la regidoria de cultura com de l'àrea encarregada del Pla de Barris. Especialment valuosa ha estat la col·laboració d'Antoni Pérez, responsable de l'Arxiu Històric Municipal, de Xavier Rota, responsable de l'Arxiu Parroquial, i de Jaume Morera, del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà.

Fem arribar també el nostre agraïment a les associacions i institucions que han col·laborat en aquest projecte: Albert Parent (de l'Associació de Pessebristes), Montserrat Font i Vicenç Solsona (del Patronat de la Passió d'Olesa), Tomàs Sánchez i Manel Martín (de l'Esbart Dansaire), Sara Valls (del Col·lectiu dels Misteris), Antoni Solà (del Club de Bàsquet d'Olesa), Salvador Bassó (de l'Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases), Javi Hernández (de l'Associació de Geganters), Lluïsa Guillamón (de la Unió Excursionista de Catalunya), Josep Abelaida (de la Fundació Agrícola Olesana) i Gemma Ramos (del Museu de Terrassa).

També fem extensiu el nostre agraïment a tots els particulars que ens han facilitat l'accés als seus immobles o col·leccions particulars, i que ens han proporcionat informació valuosa. Entre d'altres: Ramon Escrich, Joaquim Boada, Magí Tobella, Xavier Aliaga, Jaume Palou, Amadeu Gonell, Jordi Povill, Àngel M. Hernández, Jaume Monné, Francesc Plans (el "Cisco" de cal Cuiret), Anna Maria Motis i sor Maria Enrich (del convent de les Escolàpies).

1. Metodologia

METODOLOGIA DE TREBALL

Seguint les directrius de l'Oficina de Patrimoni Cultural, el treball s'ha portat a terme en tres fases:

- a) **Buidatge de fons bibliogràfics:** ha consistit en un repàs exhaustiu al major nombre de publicacions que tenen relació amb la història i el patrimoni d'Olesa de Montserrat, de cara a elaborar un primer llistat d'elements. En aquesta fase s'ha consultat la Biblioteca municipal i l'Arxiu Històric d'Olesa de Montserrat. Així mateix, l'Ajuntament ens ha proporcionat diversos llibres i publicacions sobre el municipi. Per una informació més detallada de les obres consultades, vegeu l'apartat de Bibliografia de la present memòria. Pel que fa a la planimetria, s'ha emprat bàsicament el mapa 1:25.000 de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. També s'han consultat i utilitzat els ortofotomapes disponibles des de la web de l'Institut Cartogràfic de Catalunya per precisar les coordenades en UTM dels diferents elements.
- b) **Treball de camp i recollida de dades:** El buidatge dels fons bibliogràfics ha permès elaborar un primer llistat provisional d'elements, el qual ha estat contrastat amb els responsables del seguiment per part de l'Ajuntament (regidor, tècnics i responsable de l'Arxiu Històric) i de l'OPC. El següent pas ha estat la realització del treball de camp, que ha consistit en la visita a cadascun dels elements, per tal de recollir dades, efectuar fotografies i mesures de les coordenades i parlar, quan s'ha escaigut, amb les persones vinculades a cada element que ens poguessin proporcionar informació útil.
- c) **Treball de gabinet, elaboració de fitxes i informe:** Paral·lelament amb les sortides del treball de camp, s'han anat introduint les dades obtingudes a la base de dades facilitada per la OPC. Posteriorment, s'han seleccionat les fotografies i s'han elaborat mapes de situació, quan ha calgut. Un cop completades les fitxes de la base de dades, aquestes s'han transmès als responsables de l'OPC per tal de fer-ne una primera avaluació i

introduir-hi possibles correccions. Finalment, s'ha portat a terme la redacció de la memòria del treball.

Base de dades i fitxa utilitzada

El model de fitxa ha estat facilitat per l'OPC en una versió de MS ACCES. La fitxa inclou els següents camps:

- Número de fitxa
- Codi (segons la classificació adoptada per l'OPC)
- Àmbit: (segons la tipologia adoptada per l'OPC)
- Denominació de l'element
- Lloc/adreça
- Titularitat: pública o privada
- Propietari: nom i dades del propietari o bé referència cadastral
- Tipologia (subàmbit segons la tipologia adoptada per l'OPC)
- Ús actual
- Descripció: informació bàsica de l'element en qüestió
- Observacions: altra tipus d'informació que es considera d'interès
- Estat de conservació
- Notes a l'estat de conservació: sobre intervencions de rehabilitació, etc.
- Autor (si és conegut)
- Any de realització de l'element
- Estil / època: indistintament períodes o períodes als quals s'adscriu l'element i/o estil artístic
- Segle
- Emplaçament: breu descripció de com arribar-hi
- UTM: Situació geogràfica en coordenades UTM
- Altitud
- Accés: grau de dificultat i tipus d'accés
- Núm. de negatiu: en cas que hi hagi negatius de fotografies
- Fitxes associades: fitxes que tenen relació amb l'element en qüestió
- Història: Informació sobre les dades històriques més rellevants de l'element en qüestió

- Bibliografia
- Núm. inventari Generalitat: Referència als inventaris d'elements patrimonials de la Generalitat
- Protecció: Protecció (legal o física) existent sobre l'element
- Vincle
- Autor fitxa
- Data de registre i data de modificació

CRITERIS GENERALS D'INTERVENCIÓ I SELECCIÓ D'ELEMENTS

D'acord amb el programa de Mapes del Patrimoni Cultural de la Diputació, considerem el patrimoni en un sentit ampli, incloent el patrimoni natural i el patrimoni immaterial, com ara les tradicions i les manifestacions festives. La classificació tipològica que hem utilitzat, seguint els criteris de l'OPC, és la següent:

1. Patrimoni immoble

- 1.1 Edificis
- 1.2 Conjunts arquitectònics
- 1.3 Elements arquitectònics
- 1.4 Jaciments arqueològics
- 1.5 Obra civil

2. Patrimoni moble

- 2.1 Elements urbans
- 2.2 Objectes
- 2.3 Col·leccions

3. Patrimoni documental

- 3.1 Fons d'imatges
- 3.2 Fons documentals

3.3 Fons bibliogràfics

4. Patrimoni immaterial

4.1 Manifestacions festives

4.2 Tècniques artesanals

4.3 Tradició oral

4.4 Música i dansa

4.5 Costumari

5. Patrimoni natural

5.1 Zones d'interès natural

5.2 Espècimens botànics singulars

Factors a l'hora seleccionar els element inventariats

Destaquem les següents particularitats que, en el cas d'Olesa de Montserrat, amb un terme municipal de mida mitjana-petita, ens han influït a l'hora de fer la selecció d'elements:

- Un **nucli urbà de mida mitjana**, amb un notable desenvolupament als segles XIX i XX i, per tant, amb un nombre important d'edificis a tenir en compte.
- Pel que fa al terme, un gran contrast entre **la meitat nord** (territori entre Olesa i Vacarisses): muntanyosa, pràcticament deshabitada i amb un paisatge gairebé verge.
- I la **meitat sud del terme**, pròxima al riu Llobregat: un territori altament urbanitzat, amb el nucli de la vila, l'urbanització Ribes Blaves, diversos polígons industrials i el pas d'importants infraestructures viàries.

Considerant aquests factors, els criteris de selecció que hem seguit són:

- Intentar aconseguir el **màxim d'exhaustivitat** pel que fa a la incorporació d'**edificis urbans**. Olesa disposa d'un Catàleg o Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic. Tots els elements inclosos en el Catàleg han estat documentats, així com altres que no estan inclosos en el Catàleg, perquè potser no són prou destacats per estar subjectes a la normativa de protecció, però que hem considerat que tenien un interès històric o que eren elements de referència en el conjunt de la vila. És el cas, per exemple, de l'església parroquial (reconstruïda en la postguerra) o el mateix Teatre de la Passió (s'en va edificar un de nou després de l'incendi que va patir).

- **Màxima exhaustivitat** també en edificis de **l'àmbit rural**. El municipi disposa d'un Catàleg de masies per regular-ne els usos que s'hi permeten. Hem inclòs en el present inventari tots els edificis d'aquest catàleg que no són de construcció moderna. Es tracta d'un nombre molt reduït, ja que moltes de les masies i cases de pagès han estat destruïdes en els darrers temps.
- També hem inclòs tots els elements documentats en els inventaris de Patrimoni Arquitectònic i Arqueològic de la Generalitat, així com en l'Inventari de Patrimoni Industrial de Catalunya.
- **Patrimoni industrial**. Olesa compta amb un conjunt força important d'edificis que són testimoni del seu passat industrial. Hem intentat ser molt curosos en la documentació d'aquests elements, incorporant no només les xemeneies (incloses en el Pla Especial de Protecció del Patrimoni d'Olesa) o els elements més emblemàtics, sinó totes les naus i conjunts industrials d'una certa antiguitat (fins a principis o mitjan de segle XX) que, en molts casos, havien estat poc estudiats, per exemple el conjunt industrial del Molí.
- Elements de **patrimoni immoble de menor entitat**. Gràcies a la important tradició de recerca i estudis locals d'història, portats a terme primer per la delegació de la Unió Excursionista de Catalunya (UEC) i més recentment pel Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà (CMRO), el municipi compta amb una bona documentació d'elements diversos com ara creus de terme, pous, forns, jaciments arqueològics, masos en ruïnes que han estat excavats, elements urbans o parts d'edificis. Gràcies a les publicacions, especialment al butlletí del CMRO, aquests elements són coneguts i els hem incorporat en la mesura del possible a aquest inventari. En bona part, aquests elements s'han estudiat abans que es procedís a la seva destrucció i, en aquests casos, els hem inclòs en l'apartat d'elements no inventariats.
- **Conjunt d'enteixinats**. Pel que fa a aquests elements peculiars de moltes cases antigues d'Olesa hem adoptat el criteri de fitxar individualment cada cas, seguint la informació disponible al Catàleg del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa però posant-lo al dia, ja que molts dels enteixinats aleshores documentats en aquests moments han estat destruïts. En aquest cas els hem inclòs com a elements no inventariats.

- Pel que fa al **patrimoni immaterial** hem obert el ventall a una àmplia tipologia d'esdeveniments, ja que Olesa compta amb una rica tradició en les festes i tradicions. Hem donat una rellevància especial a la Passió, que evidentment es compta entre les més importants de Catalunya, però també a les festes de Setmana Santa o altres tradicions més modernes però que tenen una àmplia base social, com ara la Ruta dels Pessebres.
- En general **les festes** inventariades són les que encara es mantenen vives, però també n'hi hem inclòs algunes que ja s'han perdut quan hem cregut que ho justificava la seva relació amb aspectes identitaris de la vila o per la rellevància i l'especificitat de les manifestacions. És el cas de la Festa de la Rapa Nova o de Festa de Sant Bernat (copatró de la vila) o alguns costums antigament molt arrelats, com les excursions per anar a buscar farigola per Divendres Sant. I també algunes manifestacions de música i dansa, com els antics balls d'envelat o els balls de dimonis de la Passió, actualment desapareguts però que tenen un interès de cara a que, potser algun dia, es puguin recuperar.
- En relació al **patrimoni natural**, a més dels espais protegits hem incorporat també alguns espais emblemàtics d'Olesa, com ara l'Areny del Molí, i zones d'interès per les espècies que conserven, com el bosc del Gavatx o la lloreda de cal Raguener.
- **El patrimoni relacionat amb l'olivera i l'oli.** Aquest és un aspecte molt rellevant en la tradició i la història d'Olesa. Per això hem estat el màxim d'exhaustius en la selecció d'elements que hi estan relacionats: el molí del sindicat, la col·lecció d'eines i maquinària del molí, pedres de molí i altres elements que s'han col·locat en diverses places de la vila, les festes de Santa Oliva i altres costums i tradicions vinculats a aquest conreu.

2. Diagnosi

MARC GEOGRÀFIC I MEDI FÍSIC

El terme d'Olesa de Montserrat, de 16,75 Km², presenta dues realitats geogràfiques ben contrastades. La meitat nord, l'espai comprès entre els pobles d'Olesa i Vacarisses, és un territori muntanyós, gairebé despoblat i verge. Les serres de Puig Ventós i de les Torrades, que es fusionen més al nord amb la carena de Torrella, la Serra de l'Hospici i la Serra del Cairat (ja en termes de Vacarisses i de Monistrol) formen part de la serralada prelitoral catalana. De fet, són els contraforts sud-orientals del massís de Montserrat. Per entremig discorre el riu Llobregat, que a la part nord ha de travessar l'estret congost del Cairat. A l'extrem nord-occidental del terme el pic de Sant Salvador de les Espases ja indica, amb el seu nom, un relleu espadat, fet amb roques de conglomerat de característiques similars a Montserrat. En general, però, el relleu d'aquestes serres olesanes no és tan esquerp i salvatge com al sector més septentrional. Alguns dels cims més elevats són el turó de la Gronya (515 n), les Agulles de Petintó (441 m) o la Creu de Saba (606 m). Aquest sistema muntanyós origina diversos torrents i rieres que desguassen al Llobregat. Els principals són la riera de Sant Jaume, el torrent de la Creu de Beca, la riera de can Llimona (o de l'Oromir) i la de les Comes (aquestes dues travessen la vila) i el torrent de les Parellades. També cal esmentar la presència important d'aigües subterrànies, que han fet possible al llarg dels anys un bon abastament d'aigua a la vila a través d'un sistema de mines.

La meitat sud del terme, en canvi, es caracteritza per les terrasses fluvials que formen l'altiplà on s'assenta el nucli urbà d'Olesa i, a l'altra riba, l'altiplà de la vila d'Esparreguera. El Llobregat, ja en terreny més planer, encara la part final del seu trajecte al llarg del Baix Llobregat. El riu serveix de partió a ponent i migdia amb el municipi d'Esparreguera.

Des d'un punt de vista geològic a la zona d'Olesa aflora la falla que posa en contacte els materials de l'edat paleozoica de la Serralada Prelitoral amb els materials d'edat Miozena de la Depressió del Vallès. Aquesta falla, que té una direcció E-W, és especialment visible a l'indret de les Ribes Blaves, i està relacionada amb la circulació d'aigües termals que han brotat en diversos indrets propers: La Puda de Montserrat, Caldes de Montbuí o la Garriga.

POBLAMENT, ESTRUCTURA ECONÒMICA I COMUNICACIONS

El municipi d'Olesa és situat a la capçalera de la comarca del Baix Llobregat, al límit amb el Vallès Occidental i el Bages. Es tracta, per tant, d'un territori de transició entre la conurbació metropolitana de Barcelona i els territoris muntanyosos de la serralada prelitoral, amb la muntanya de Montserrat com a element emblemàtic que marca la frontera cap al curs mitjà del Llobregat i les terres de la Catalunya central.

El municipi actual deriva de l'antic terme del castell de Camba (situat a Sant Pere Sacama). Els municipis limítrofes són Esparreguera a ponent i migdia, Abrera a migdia, a l'est Viladecavalls i al nord Vacarisses. La parròquia d'Olesa forma part de l'arxiprestat de Montserrat, dins del bisbat de Sant Feliu de Llobregat, creat el 2004 com a segregació de l'arquebisbat de Barcelona. El municipi no consta de pedanies ni d'altres demarcacions territorials.

El nucli urbà s'assenta sobre les terrasses fluvials que antigament eren ocupades per horts. Durant els segles XIX i XX la vila va experimentar un fort creixement, i partir de la dècada de 1930 la nova trama urbana es va ordenar segons un pla d'eixample en base a una retícula ortogonal, inspirada en el model de Barcelona. A partir de 1950 el creixement s'intensificà de nou amb l'arribada d'un contingent important de població immigrada, de manera que el 1981 el municipi ja tenia 13.788 habitants i en l'actualitat (segons dades de 2010) ha arribat als 23.646 habitants.

Això ha comportat la creació de nous barris urbanitzats a partir de mitjans segle XX a l'entorn de l'eixample però sense trencar un continuum urbà que fa que la població mantingui una forma compacta. Són els barris de Sant Bernat (inaugurat el 1958), Els Closos, Santa Oliva i les Planes, al sector nord-occidental. O els del Collet de Sant Joan i els Bassalets, al sector nord. Això no obstant, durant els anys seixanta i posteriors les construccions van proliferar sense cap norma, cosa que va conduir a un urbanisme poc endreçat, amb un desgavell de cases baixes i entre mitgeres. Un fenomen a part són les urbanitzacions de Ribes Blaves i de l'Oasi, més recents, que es dispersen pel sector rural a l'est del municipi.

Olesa va afegir-se al fenomen de la industrialització tèxtil ja des del segle XIX i amb més força durant el XX. El conjunt industrial del Molí

va arribar a tenir una gran extensió a l'entorn de la dècada de 1950. Més recentment, s'han format altres polígons industrials (el de Can Vinyals, el de la Flora-Fou i el de can Singla), vinculats als principals eixos viaris que transcorren a les ribes del Llobregat. Els principals són la carretera de l'Eix del Llobregat (C-55, de Manresa a Barcelona) i la línia de Ferrocarrils de la Generalitat, també de Manresa a Barcelona. De fet, però, la vall del Llobregat no ha estat una via de comunicacions relativament important fins èpoques ben recents, a causa de les dificultats que comporta l'estret congost del Cairat, als peus de la muntanya de Montserrat. Una carretera secundària és la B-120, que comunica Olesa amb l'autopista de Manresa (C-16), Vacarisses, Viladecavalls i Terrassa. La línia de ferrocarrils de Renfe, en canvi, segueix un traçat que passa lluny del nucli urbà, gairebé sense tocar el terme municipal d'Olesa, amb una estació que queda a 3,5 km del centre.

Olesa ha estat una població fortament industrial, basada tradicionalment en el sector tèxtil. La crisi de 1975 va afectar greument moltes indústries locals que van haver de tancar les portes, incloent-hi la colònia Sedó, situada en terme d'Esparreguera però que donava feina a molts treballadors olesans. En les darreres dècades s'han introduït a Olesa altres sectors de producció, com el químic, el metal·lúrgic, el de l'alimentació i el de la decoració. Cal dir, però, que un nombre important de treballadors residents a Olesa tenen el seu lloc de treball a Terrassa.

Pel que fa a l'agricultura, el conreu tradicional i més apreciat a Olesa ha estat el de l'olivera, que compta amb una llarga història i un reconegut prestigi. Durant la postguerra aquest conreu encara tenia una presència molt destacada, però arran d'una forta glaçada que es produí l'any 1956 molts olivars van morir, cosa que va provocar el declivi del sector. A la dècada de 1970 i principi dels 80 la crisi de la indústria i el tancament de fàbriques va motivar una lleu recuperació de la producció d'oli d'Olesa, però actualment ha tornat a disminuir, per culpa sobretot dels greus incendis de 1994. Tot i això, els camps d'oliveres encara són ben visibles en el paisatge que envolta la vila i, des de fa uns anys, alguns productors s'han agrupat sota la marca conjunta *Oulesa* (Oliveraries Palomar Olesana). Aquest és el nom precisament de la varietat autòctona d'olivera, que produeix un fruit d'alta qualitat.

SÍNTESI HISTÒRICA

Prehistòria i època ibèrica

Els vestigis arqueològics corresponents a la prehistòria en terme d'Olesa de Montserrat són escassos i mal coneguts. Podem esmentar la troballa d'una possible punta de sílex del neolític que l'any 1935 van fer un grup d'excursionistes anomenats "avantguardistes" vora la font de Sant Jaume (però es tracta d'una dada molt imprecisa). Més recentment, el Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà ha detectat possibles indicis d'una balma sepulcral del neolític prop de la creu de Saba i, en un vessant del turó anomenat les Agulles de Petintó, fragments de ceràmica dispersos que s'atribueixen a l'edat del Bronze (1800 al 1000 a.C.).

Pel que fa al període ibèric, és més conegut l'assentament que hi ha a Sant Pere Sacama, que seria el precedent del castell medieval. Les excavacions realitzades en aquest indret han permès documentar escassos vestigis de murs i material ceràmic que alguns autors (SÁNCHEZ 1992) consideren que podria correspondre a un punt de guaita o talaia, més que no pas a un *oppidum*. Aquest estaria vinculat amb altres talaies que controlaven la ruta del Llobregat. Considerem que el camí antic que resseguia aquesta ruta que conduïa cap al Bages i la Catalunya interior devia transitar més al sud, pel pla del Fideuer i coll de Bram, igual com posteriorment ho farà el camí ral que anava cap a Manresa (PIÑERO; SERRA: 2008), més que no pas per la vall de la riera de Sant Jaume. La ceràmica recuperada en aquest jaciment indicaria una cronologia situada en els períodes d'ibèric Antic i Ple (segles VI.II aC), mentre que l'absència de material posterior suggereix un abandonament de l'assentament en època romana.

Referent a possibles assentaments d'època antiga a la zona més planera, on posteriorment es desenvoluparà la vila, podem esmentar diferents troballes, malgrat que totes molt parcials i que no ens aporten gaire informació: unes sitges amb material ibèric associades a un forn d'època indeterminada, prop del cementiri de can Singla, la troballa fortuïta d'una moneda en els terrenys on es construïa el nou Teatre de la Passió... Ens poden fer pensar en l'existència d'alguns establiments rurals d'època ibèrica.

Un nucli romà com a precedent de la vila

La possibilitat que existissin vestigis romans sota l'actual església parroquial només havia estat advertida fins ara per l'estudiós GARCIA

DOMÈNECH (1980) i no havia tingut gaire repercussió. Tanmateix, considerem que les proves són suficients per afirmar l'existència d'algun tipus de construcció romana en aquest indret, tal vegada un temple o santuari. Concretament, a l'angle sud-oest de l'edifici de l'Església es conservava un bloc de pedra a manera de pedestal, el qual va ser eliminat fa uns anys. Així mateix, en un mur a l'interior de la cambra que hi ha en aquest sector es conserva un possible carreu romà reaprofitat i s'hi ha localitzat un fragment de *tegula*. Així mateix, al casal de cal Pel·la, en una ubicació molt propera dins el nucli antic, es conserven unes pedres amb inscripcions romanes. Aquests indicis, tot i que escassos i mal coneguts, són indicadors d'algun tipus d'establiment d'època romana, el qual s'hauria de considerar el precedent de la vila d'Olesa. És possible que aquest nucli fos un lloc de pas vora el camí que, partint del Pont del Diable (a Martorell), que comunicava amb la *Via Augusta*, s'endinsava cap al Bages per la zona de Vacarisses i seguint més o menys la vall del Llobregat. Tal vegada aquest petit nucli s'ha de relacionar també amb l'existència d'una surgència natural d'aigua, tal com exposarem més endavant.

Època alt-medieval: el castell de Sacama

En època altmedieval el Llobregat va esdevenir terra de frontera amb els sarraïns, els quals és possible que tinguessin una presència destacada en aquest punt estratègic per al control de les rutes al voltant de Montserrat. Àngel M. Hernández esmenta un seguit de topònims de la zona d'Olesa i els municipis veïns que podrien tenir una arrel àrab. Tot i que no es pot donar com un fet comprovat, aquest autor considera d'origen andalusí el castell d'Olesa i també el de sant Salvador de les Espases. Aquest últim amb l'únic fonament d'un arc que sembla insinuar una forma de ferradura. Sigui com sigui, el que és segur és que cal situar en el moment de la repoblació de la frontera, al segle IX, la construcció d'una línia de castells que eren fonamentals per afermar el domini dels comtats catalans a la zona de Montserrat, altament estratègica. Entre aquests castells hi havia els de Voltrera, Esparreguera, Sant Salvador de les Espases i Sant Pere Sacama. El de Sant Salvador de les Espases va quedar vinculat amb el d'Esparreguera (i actualment es considera que forma part d'aquest municipi), mentre que el de Sant Pere Sacama va associar-se a Olesa, i el terme d'aquest castell és l'origen del municipi.

El castell de Sant Pere Sacama apareix esmentat ja els anys 938 i 940, en documents conservats antigament a Montserrat. Originàriament s'anomenava castell de Camba. Els anys posteriors el castell va ser

objecte de litigis per la seva possessió entre el monestir de Ripoll i els comtes de Barcelona. El contenciós va decantar-se a favor del monestir, però la seva possessió del castell en va sortir debilitada. Com a mínim a partir del 1058 els castlans eren els Castellví, senyors de Castellví de Ronsanes. El 1076 aquesta família va rebre també la senyoria i la parròquia de Santa Maria d'Olesa. A partir d'aleshores el domini i la jurisdicció de Sant Pere Sacama i d'Olesa resten lligades. Més tard, el 1261, el castell i l'església foren adquirits pel Monestir de Montserrat. I finalment, l'any 1359, Pere III el Cerimoniós va vendre al prior de Montserrat, Jaume de Vivers, tota la jurisdicció de la vila d'Olesa, juntament amb el castell de Sacama. Des d'aleshores, el monestir de Montserrat fou senyor de la vila d'Olesa i de les seves terres fins al segle XIX.

Però al segle XIII el castell de Sacama ja devia estar en declivi en benefici del castell i la vila d'Olesa, murallada i fortificada, i no s'hi van realitzar reconstruccions ni millores. En aquest moment el centre de gravetat s'havia traslladat ja al castell i la vila d'Olesa.

L'origen d'Olesa: el castell i la vila

Tal com hem suggerit anteriorment, l'indret on es troba situada la vila podria ser originari d'època antiga. Un altre argument que així ho fa pensar és el mateix nom d'Olesa, que probablement deriva de l'arrel preromana *ol* o *or*, que significa aigua, i que es podria relacionar amb la surgència natural d'aigua que hi havia a la bassa de la plaça de la Fonts, anomenada *Bareia* (una paraula que etimològicament significa un lloc on brolla l'aigua).

El nucli d'Olesa es va formar a la part alta d'un petit turó on es construí un recinte fortificat amb el castell i l'església i, al seu entorn, una sagrera. La primera notícia documental coneguda és la de l'església, l'any 1012, però devia existir de molt abans, segurament des del segle X. La sagrera és documentada explícitament per primera vegada l'any 1073, quan es parla d'un sagrer adossat als murs de l'església. El perímetre total de la sagrera tindria 356 metres i encerclava una superfície d'uns 9.500 metres quadrats. Tenia tres punts d'accés: un al nord-est, un a l'oest i un al sud, que és l'únic que s'ha conservat i que és el que es coneix avui com Arc de l'Església.

Inicialment l'església era dedicada a santa Maria i a sant Joan, i no fou fins el 1664 que, per autorització papal, es dedicà exclusivament a

Santa Maria. Sabem que l'any 1342 l'església havia quedat petita i el bisbe Ferrer Abella va ordenar la construcció d'un temple nou.

El creixement de la vila a l'època baix-medieval i posterior

Olesa va anar creixent des del nucli originari de la sagrera en cercles concèntrics. Al segle XIV, arran del decret de Pere III el Cerimoniós, com moltes poblacions catalanes construeix una muralla més àmplia que inclou els nous barris que havien sorgit. Aquest nou recinte constava probablement dels portals del Coscoll, de les Hortes (a la plaça de les Fonts) i un altre que hi havia al carrer Hospital. En els segles posteriors el recinte s'amplià i va quedar amb els 4 portals més coneguts: el de Santa Oliva (en el camí ral que venia de Vacarisses i Terrassa), el de can Carreras (documentat per primera vegada el 1548 i situat al final del carrer de l'Església), el de les Hortes, i el d'en Coscoll (documentat per primera vegada el 1560 i situat al final i a l'esquerra de dit carrer). Possiblement hi havia un cinquè portal, però no se sap amb certesa. La muralla devia ser una construcció precària probablement feta amb tàpia, ja que a mitjans del segle XV ja estava en ruïna, però en canvi al segle XVII Olesa torna a constar com a vila emmurallada, i al XVIII, segons el testimoni de Joan Boada, Olesa tornava a estar sense muralla.

Tal com hem dit, l'any 1359 el prior del monestir de Montserrat, Jaume de Vivers, va comprar al rei Pere III tota la jurisdicció de la vila d'Olesa, juntament amb el castell de Sant Pere Sacama. Des de llavors el prior de Montserrat (i posteriorment l'abat) passa a exercir al mateix temps de baró de la vila i rector de la parròquia. És molt probable que el prior o l'abat tinguessin un palau al costat de l'església, que estaria situat a l'angle nord-est del recinte fortificat. Fins ben entrat el segle XX encara hi havia testimonis d'un pati que devia ser molt semblant al del palau prioral de Monistrol de Montserrat, a l'estil dels palauets gòtics amb dos pisos de galeria porticada. De fet, la documentació esmenta que l'abat tenia casa a Olesa. És molt probable que aquest palau, igual que el de Monistrol, fos aixecat al segle XIV, en temps dels priors Ramon Vilaregut i Jaume de Vivers. És aleshores quan la vila comença a adoptar l'epítet d'Olesa de Montserrat.

La vila també tenia un hospital, que està documentat l'any 1496 però que ja existia anteriorment. Estava situat fora del portal que hi havia al carrer de la Creu Real i, al segle XVI, amb l'eixamplament de la muralla, es traslladà a una nova ubicació, entre el carrer Hospital i la travessia de Tetuan. En l'origen de l'hospital hi havia sobretot la voluntat de donar acollida als pobres i pelegrins que anaven a visitar el santuari de

Montserrat. Una altra infraestructura destacada eren les mines que, des d'antic, canalitzaven l'aigua abundant dels aquífers de la zona, i que ja estan documentades al segle XVI. A finals d'aquest segle es va iniciar una gran obra que no es va finalitzar fins segles més tard i que permetia aprofitar els sobrants d'aigua d'algunes cases per fer augmentar el cabal de les fonts públiques. Era el Comú de la vila qui regulava l'ús de les aigües de les mines que subministraven les fonts públiques: de la Plaça (la Bareia), de les fonts d'en Roure i de Vilapou.

Trulls, paraires, molí fariner i masies

Un dels sectors productius amb més tradició a Olesa ha estat, ja des d'antic, el de l'olivera i l'elaboració d'oli. A l'edat mitjana els arxius religiosos són plens d'allusions a l'oli d'Olesa, que era selecte i "digne de ser utilitzat per obtenir el perdó de Déu". En el segle XVIII es té constància que s'utilitzava amb finalitats medicinals. El molí més important, i probablement el més antic, era el del castell, situat davant de l'actual església. Era propietat del monestir de Montserrat. Cal dir que en època medieval el senyor tenia el monopoli d'aquest servei i tothom tenia l'obligació d'utilitzar aquest molí, però al llarg dels segles XVII i XVIII el domini senyorial es va afeblir i és sobretot aleshores quan els pagesos comencen a dotar-se dels seus propis trulls. Aquests trulls o obradors d'oli de les cases particulars estaven situats majoritàriament a l'exterior del recinte murallat, prop dels portals. La producció d'oli augmentà molt durant el segle XVIII. L'any 1788 l'olivera ocupava un 61 % de la terra conreada i era, de molt, el principal conreu. Aquest mateix any hi havia 12 molins d'oli a la vila, als quals cal afegir-hi els de les masies (uns cinc). El nombre de molins va mantenir-se força constant al llarg dels anys. Així mateix, hi havia un gran nombre de traginers que es dedicaven al transport i comercialització de l'oli, sobretot cap a Barcelona.

Un altre dels sectors més destacats era el de la llana. Als segles XVI i XVII hi ha notícies del gremi de paraires, el llibre del qual es conserva a l'Arxiu Històric Municipal. Al segle XVIII els paraires estaven situats majoritàriament al carrer de Baix, i tenien la zona d'estricadors al costat de la riera, amb diverses instal·lacions relacionades amb l'aigua que es nodrien de les mines. Envers el 1750 s'introduïren les indianes o teixits de cotó estampats i es començaren a formar els primers capitals que invertirien en maquinària tèxtil.

Pel que fa al molí fariner, va construir-se cap al final del segle XVII. L'any 1695 l'Ajuntament va cedir el molí, que encara estava a mig

construir i havia sofert desperfectes a causa de diverses riuades, a Bartomeu Minuart. Els veïns d'Olesa tenien l'obligació d'anar a moldre el gra en aquest molí. El segle XVIII el molí era gestionat per la família Gualba, que li va donar nom. Durant aquesta època s'hi van instal·lar també batans.

En l'àmbit rural, a partir del capbreu de 1548 sabem que aquest any a Olesa hi havia nou masos habitats importants: el Barones, Carreres, Llimona Subirana, Navarro, Puigventós, Sala, Sant Pere (a Sant Pere Sacama), Ferrer, Torra, Bonet. Però n'hi havia també d'altres de menor entitat, com el Bartolines, de la Cort, Sirella, Olzinelles Mata o Soroll.

Creixement vila segles XVII i XVIII

La vila d'Olesa va experimentar un creixement important a partir del segle XVII. En aquesta època es documenta l'existència de nous carrers, com el de Santa Oliva i, tal com hem esmentat, s'amplia el recinte murallat. El nucli de la vila comptava amb importants cases pairals, com la de cal Puigjaner, i moltes cases van dotar-se de sostres amb enteixinats decorats, datats igualment en aquests segles, en els quals es pot constatar una clara millora en el nivell de vida de la població.

L'església també es va ampliar, i el 1589, per determinació del Consell de la Vila, s'acordà portar-hi a terme una important reforma per construir una església de tres naus, que no va estar enllestida fins el 1624. En aquest moment també es construï el retaule major, dedicat a Santa Maria, obra dels escultors Pau Boixadell, d'Esparreguera, i Joan Generes, de Manresa. Al segle XVIII, amb la construcció de les capelles dels Dolors i del Santíssim, l'església va prendre el seu aspecte definitiu.

Pel que fa al castell, devia anar perdent utilitat i hi ha constància que l'any 1315 la universitat d'Olesa va construir-hi la Casa del Comú en el pati. De l'antic castell se'n va mantenir el que actualment és la Torre del Relotge, que en els baixos acollia la presó (ja documentada l'any 1712). En aquestes dependències també hi havia l'escola.

En general, el segle XVIII va ser d'una gran prosperitat i Olesa va experimentar un creixement demogràfic espectacular. La població va tenir un creixement absolut de gairebé 1.600 persones, la qual cosa va significar triplicar la seva població original. L'any 1787 va arribar fins els 2.454 habitants.

L'estancament de la vila durant bona part del segle XIX

Al llarg del segle XIX la indústria tèxtil d'Olesa, antigament tan important com la de Terrassa o Sabadell, va anar perdent pes i va sofrir una regressió, principalment a causa de no passar-hi la línia de ferrocarril. Durant bona part del segle XIX Olesa va viure relativament aïllada per problemes de comunicació, cosa que en part també estava determinada per la seva situació geogràfica. Això va fer que la vila quedés adscrita a divisions administratives diferents de la resta de pobles de la comarca: al corregiment de Mataró i al partit judicial i electoral de Terrassa.

Una de les principals mancances era l'absència d'un pont per travessar el Llobregat i poder comunicar, per exemple, amb la veïna població d'Esparreguera. Per travessar el riu s'havia de fer mitjançant la *barca d'Olesa*, amb el seu barquer, que tenia la missió de traslladar viatgers i carruatges d'una banda a l'altra del riu. El primer pont es va construir els anys 1867-68, i fou un dels primers ponts metàl·lics d'Espanya. El va impulsar l'empresari Puig i Llagostera, propietari d'una indústria tèxtil a l'altre marge del riu (que posteriorment es convertia en la colònia Sedó) davant la necessitat que els treballadors d'Olesa el poguessin travessar. Una altra mancança important fou el ferrocarril. L'any 1859 s'inaugurava el tram de la línia de Ferrocarrils del Nord de Barcelona a Manresa, però el projecte que es va dur a terme passava a uns 4 km del nucli d'Olesa, i el camí que hi conduïa no es va enllestir fins els volts de 1866. No va ser fins el 1922 que s'inaugurava el traçat d'una nova línia fèrria: el Carrilet o ferrocarrils catalans. Aquesta enllaçava Olesa i Martorell, i el mateix any s'acabà de construir una línia que connectava amb el balneari de la Puda. L'arribada del Carrilet va suposar una millora substancial de les comunicacions amb l'exterior.

Els camins i carreteres eren tradicionalment molt dolents i la seva millora va arribar també tard: a finals del segle XIX es construí la carretera de Viladecavalls a la Puda, que originà un canvi en l'estructura urbanística d'Olesa; el 1901 es construí la carretera de Terrassa a Olesa, i el 1915 el pont sobre el Llobregat que permetia l'accés a la carretera de Barcelona a Madrid.

Un gran impuls industrial al final del segle XIX

Aquestes dificultats van provocar un cert estancament econòmic i demogràfic durant la major part del segle XIX, les quals no es van superar fins el final d'aquesta centúria, quan la vila va experimentar una

gran eclosió tan econòmica com demogràfica. És en aquest període quan la indústria tèxtil tradicional es transforma en una indústria moderna i mecanitzada, i aquest impuls va ser obra fonamentalment de la inversió forana, amb l'arribada d'industrials procedents de Barcelona (com Jesús Sánchez Merli o Torres Millet) i de Terrassa (com Manuel Targarona). En aquest moment desapareixen pràcticament els telers manuals i s'introdueixen la força del vapor i l'electricitat. Ara les noves indústries substitueixen definitivament la llana i es dediquen a filar i teixir cotó.

Aquesta empenta de la indústria local, juntament amb la proximitat de la colònia Sedó (en terme d'Esparreguera) es va traduir en un gran creixement demogràfic, intensificat sobretot en el període de 1920 a 1936, quan Olesa va superar altres poblacions que tradicionalment havien tingut més habitants, com Esparreguera o Martorell. Si l'any 1900 la vila només tenia encara 3.554 habitants, el 1930 ja arribava als 5.500.

El balneari de la Puda: hotels i estiuejants

Cap a la segona meitat del segle XIX va entrar en funcionament el balneari de la Puda, situat en terme d'Esparreguera però molt proper a Olesa. Això va estimular el sorgiment de diverses companyies de transport de viatgers, entre d'altres la de Joaquim Casals (anomenat Quim Gori), el qual sembla que va aconseguir l'exclusivitat del servei de diligències que enllaçava l'Estació del Nord, Olesa i el balneari. Joaquim Casals, veí de Barcelona, va tenir la idea d'edificar un hotel destinat a les persones que no podien allotjar-se al balneari. L'hotel Gori s'inaugurava el 31 de maig de 1899. Anteriorment, el 1863 ja s'havia construït un altre hotel no tan luxós però amb el mateix objectiu: l'actual edifici de cal Milà. En aquesta època el fenomen dels estiuejants va deixar una forta petja a la vila. Durant la temporada d'estiu els visitants de l'hotel Gori podien gaudir de les festes que se celebraven als seus jardins. El primer cinema que funcionà a Olesa va ser l'any 1905 i s'establí a les dependències de l'hotel.

L'agricultura, la creació del Sindicat i del Molí d'Oli

En el terreny agrícola Olesa va mantenir la seva especialització en l'olivera, cosa que no va impedir que als segles XVIII i XIX es desenvolupés també, com en molts llocs de Catalunya, la vinya. Així mateix, la vila comptava també amb una important àrea d'horta, regada amb aigua de les mines.

Al segle XIX el conreu de l'olivera continua sent important. El nombre de molins es manté entorn dels 12. A la fi del segle XIX, però, hi hagué una recessió del conreu de les oliveres. L'any 1912 un grup de petits pagesos s'uniren per crear la Premsa Nova, inspirada en les instal·lacions més modernes que hi havia a les comarques de Lleida. L'any 1917 els pagesos de la Premsa Nova, enfrontats als grans propietaris que monopolitzaven els trulls, s'uniren per crear el Sindicat Agrícola Olesà, una institució que, convenientment transformada al llarg dels anys, ha estat capdavantera en el sector de l'elaboració de l'oli a la vila.

La urbanització de l'Eixample i la construcció de nous equipaments

El fort creixement industrial i demogràfic del principi del segle XX va comportar un gran creixement urbanístic, fet a costa de les riques zones de regadius que hi havia prop del Llobregat. A partir de la dècada de 1930 s'implementa el pla de l'eixample, seguint d'una manera molt precisa el model de l'eixample barceloní. Aquesta nova trama urbana va desplaçar definitivament el centre vital de la població fora del nucli històric. A la dècada de 1920 i 30 Olesa es dota també de nous equipaments públics per fer front a aquest creixement: l'escorxador, el mercat municipal, un nou hospital o el grup escolar.

Evolució d'Olesa a la segona meitat del segle XX

L'electrificació de la indústria i la millora de les comunicacions, especialment la línia dels ferrocarrils catalans, van comportar un gran progrés en el camp de la indústria, que durant els anys 1950 i 60 tingué la màxima prosperitat. Un exemple d'això és el complex industrial del molí. La fàbrica la va fundar al segle XIX l'industrial de Barcelona Josep Cuspinera al lloc on hi havia l'antic molí de Gualba. Entorn de 1923 van entrar nous inversors a l'empresa i la raó social es convertí en Indústria Olesana S.A. Durant les dècades de 1940 i 50 l'empresa va aprofitar el moment de gran expansió del tèxtil i portà a terme una gran ampliació del conjunt industrial, en el qual hi van arribar a treballar unes 1.000 persones. Era l'empresa que ocupava més olesans, després de la colònia Sedó (en terme d'Esparreguera).

La bona marxa de l'activitat industrial comportà un augment constant de la població al llarg del segle XX, intensificat a partir de 1950 amb un important contingent de població immigrada provinent d'altres parts de

l'estat. El 1975 Olesa va arribar als 12.506 habitants. La vila va créixer amb nous barris per donar acollida als nous habitants. Entre els anys 1954 i 1956 s'edificaren els barris de Sant Bernat i el Poble Sec, i el 1975 es començà a edificar el Collet de Sant Joan. A partir de 1975 la crisi general afectà greument la indústria local, i diverses fàbriques van haver de tancar, entre les quals la colònia Sedó i la fàbrica del Molí. En els darrers anys l'economia s'ha diversificat i s'han introduït a Olesa altres sectors de producció, com el químic, el metal·lúrgic, el de la decoració o el de l'alimentació.

TOPONÍMIA I ESCUT

Sobre l'origen etimològic del nom d'Olesa hi ha diverses teories. En un article a la revista "Vida Olesana", S. Sastre defensa l'origen llatí del topònim, identificat amb Tolovisa (que derivaria d'Olovisa), citada pels autors de l'antiguitat clàssica (Vendranes; Rulier 1996: 15). Tolovisa vindria de "terra d'oli", amb la qual cosa es vincularia el topònim amb la tradició oliaire de la vila. Aquesta teoria, però, té molt poc fonament històric. Sembla molt més probable un origen preromà del terme. Tanmateix, alguns autors del passat hi van voler veure una vinculació amb la cultura fenícia, basant-se en les atribucions a aquesta cultura de la controvertida "pedra d'Olesa". Recentment, però, aquest capitell ha estat datat al segle XII i, per tant, totes aquestes teories no tenen cap fonament.

Amb més rigor, Joan Coromines defensa també l'opció preromana, i l'argumenta amb el fet que el sufix "esa" figura en nombrosos topònims preromans, com ara Manresa, Utxesa o Ardesa. D'altra banda, l'arrel "ol" també és present en diversos noms de viles preromanes, com Olorda, Olot o Oló. Segons algunes teories, sembla que aquesta arrel "ol" o "or" significaria aigua. Per això es trobaria identificant rius o llocs amb abundància d'aigua, com Santpedor o Riu d'Or (riu-aigua). Així, el topònim d'Olesa vindria a designar un lloc amb abundància d'aigua, cosa que es corrobora amb el fet que, al seu entorn, les aigües freàtiques són fàcilment accessibles mitjançant pous i nombroses mines que, al llarg dels segles, les han anat canalitzant. Coromines, però, s'inclina més a pensar que aquesta arrel "ol" estaria emparentada amb el basc "olo", que significa "cabana" o "botiga de..." (COROMINES 1996: 23).

Un altre topònim interessant és el del castell de Sant Pere Sacama, sobre el terme del qual es formà el municipi d'Olesa. En els documents antics apareix en la forma “ipsa Camba” que tindria relació amb l'arrel gèl·lica o celta “camb” i que significa curvatura. Joan Coromines, en canvi, l'assimila a altres topònims com “Sacalm”, que volen dir altiplà. Pel que fa al nom de Sant Salvador de les Espases (antigament en la forma “spaa”) deriva dels espadats que envolten el puig.

A banda d'això, Àngel M. Hernández proposa diversos topònims de la zona d'Olesa, Vacarisses, Monistrol i altres municipis veïns que, tal vegada, podrien derivar d'arrels àrabs (2009: 161-183).

L'escut oficial d'Olesa de Montserrat, fonamentat en el segell municipal utilitzat d'ençà de la segona meitat del segle XIX, va ser aprovat el 9 de maig de 1986. És caironat truncat i a la part superior sobre un fons d'or hi ha una olivera arrencada i, a la part inferior, sobre fons de color gules, hi ha una muntanya de set penyes d'or, amb una serra al capdamunt. Representa la serra amb què, segons la tradició, els àngels van afaïçonar la muntanya de Montserrat, a la qual la vila d'Olesa ha estat vinculada per jurisdicció. Al damunt, té una corona mural de vila.

ESTAT LEGAL DE PROTECCIÓ

El municipi d'Olesa consta de diferents instruments de protecció del patrimoni. El *Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa de Montserrat*, aprovat el 15 de juny de 1994, inclou 46 edificis i elements catalogats, 3 ambients i 32 enteixinats, els quals es vinculen a una normativa amb diferents nivells de protecció: nivell I (protecció total), nivell II (protecció de l'estructura tipològica), nivell III (protecció de la façana), nivell IV (protecció d'elements d'interès). Cal dir que aquest Catàleg ha estat modificat amb uns lleus canvis i l'aprovació d'aquest Catàleg modificat s'ha de fer durant el present febrer de 2012. En virtut de la llei del patrimoni cultural de Catalunya, els elements inclosos en el Catàleg passen a tenir la consideració de Béns Culturals d'Interès Local (BCIL). Són els següents:

- A-01: Ermita Sant Pere Sacama de l'antic castell
- A-02: Ermita de Sant Salvador de les Espases de l'antic castell
- A-03: La Torre del Rellotge. Plaça Nova

- B-01: Cal Pel·la
- B-02: Cal Puigjaner
- B-03: Porxos Plaça de les Fonts
- B-04: Cal Matas
- B-05: Cal Nicolau Ric o Cal Dalmases
- B-06: Cal Fortesa
- B-07: Cal Mila
- B-08: La Clota
- B-09: Naus industrial Vilapou (antiga CATEX)
- B-10: Paños Margarit (Vapor Cremat)
- B-11: Molí d'Oli
- B-12: Dipòsit d'aigua
- B-13: Cal Margarit
- B-14: Cal Perpinyà
- B-15: Cal Badó Bruixa
- B-16: Mercat municipal
- B-17: Escorxador
- B-18: Hospital
- B-19: Grup Escolar
- B-20: Cal Reganer
- B-21 Edifici d'habitatges (c/ de l'Església núm. 25)
- B-22: Cal Rapissa
- B-23: Tres edificis d'habitatges a la Plaça Nova
- B-24: Antigues cotxeres
- B-25: Xalets Hotel Gori i tanca recinte
- B-26: Antic Hotel Gori, avui seu de l'Ajuntament
- B-27: Els Salistes. Teatre Olesa
- B-28: Edifici d'habitatges (c/ Alfons Sala, núm. 48)
- B-29: Dos edificis d'habitatges (c/ Alfons Sala, 14-18 i 24)
- B-30: Conjunt de dos edificis d'habitatges entre mitgeres (c/ Alfons Sala, 50-52-58)
- B-31: La Rosa d'Abril
- B-32: Portal carrer Arc de l'Església
- B-33: Portal de Santa Oliva
- B-34: Finestra de pedra (Plaça de les Fonts, 10)
- B-35: Finestra gòtica (cal Bià)
- B-36: Finestra gòtica (c/ de la Senyora, núm. 9)
- B-37: Arc de pedra amb l'escut del prior de Montserrat

- B-38: La Palanca (pont de vianants sobre el Llobregat)
- B-39: Les Fonts existents a la vila d'Olesa
- B-40: Xemeneia del Vapor Cremat (Paños Margarit, S.A.)
- B-41: Xemeneia de la Fàbrica Vella del Molí
- B-42: Xemeneia d'Indústria Olesana, S.A.
- B-43: Xemeneia de cal Sanchez, S.A.
- B-44: Xemeneia de cal Montané (J. Montané Font, S.L.)
- C-01: Conjunt Carrer de l'Església
- C-02: Conjunt carrer Creu Real i carrer Ample
- C-03: Conjunt carrer Coscoll
- E-00 / E-32: Conjunt d'enteixinats

D'altra banda, el Catàleg de masies o Pla Especial Urbanístic d'identificació de masies i cases rurals en sòl urbanitzable susceptibles de reconstrucció i rehabilitació ha estat realitzat el 2011 i té una aprovació provisional del 26 de gener de 2012. Igualment, la seva aprovació definitiva es preveu fer-la pròximament durant el març de 2012. En aquests moments, per tant, la seva normativa no és vigent encara. Es tracta d'un document que inclou tan sols 10 edificacions rurals. Entre elles hi ha totes les masies conservades, ja que moltes de les que antigament existien han desaparegut. També s'hi inclouen altres edificacions força modernes, i s'hi fa una proposta detallada i singularitzada d'ordenació, usos possibles, volums susceptibles de nova edificació, etc.

Actualment a Olesa tan sols hi ha cinc elements declarats Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), el castell d'Olesa (és a dir, la Torre del Relloger i el seu entorn) i el castell de Sacama (és a dir, Sant Pere Sacama i les ruïnes de l'antic castell). No es tracta d'elements especialment destacats, però han estat declarats en virtut del decret de l'any 1949 que incloïa sota aquesta protecció tots els castells o fortaleses militars. En un cas similar hi ha les creus de terme (Creu de Beca, creu de Vilapou i creu Real) ja que, segons un decret de l'any 1963 passen a ser considerades BCIN.

Pel que fa als espais naturals, part del terme d'Olesa està inclòs en dos sectors que formen part del mateix PEIN, denominat Montserrat-Roques Blanques-Riu Llobregat. El 2006 es va aprovar la proposta definitiva de la Xarxa Natura 2000, on es designava aquest espai com a zona d'especial protecció per a les aus (ZEPA) i lloc d'importància comunitària (LIC). Aquest espai comprèn tot l'espai del PEIN

Montserrat, però també l'espai proper anomenat Roques Blanques, un àmbit territorial al voltant del nucli orogràfic de Sant Salvador de les Espases que inclou la part nord del terme municipal d'Olesa, i el tram del riu Llobregat que des d'aquesta zona s'estén fins al congost de Martorell. Cal dir que el territori d'Olesa no està inclòs pròpiament en el Parc Natural de Montserrat, sinó en aquesta zona PEIN perifèrica, que inclou 572,19 ha del seu terme municipal. Tanmateix, des del 2002 es treballa en un projecte d'ampliació del Parc, que l'any 2007 es va treure a exposició pública i que està pendent d'aprovació. Aquesta nova proposta redefineix l'àrea protegida de Montserrat i incrementa el grau de protecció en diversos sectors de l'espai protegit, que quedaria dividit en recinte de prestació de serveis, reserva natural, parc natural i PEIN. Amb aquesta ampliació el terme d'Olesa passaria a tenir 262,05 ha dins el Parc Natural i 500,51 ha en l'entorn de protecció (tot inclòs dins el PEIN Montserrat). Així, l'àrea protegida s'incrementaria de les 572,72 ha actuals a 762,56 ha; és a dir, gairebé la meitat del terme. El territori protegit creixeria cap al sud per abastar la plana de can Llimona i la zona d'interès geològic de Ribes Blaves.

Finalment, cal dir que dins el terme de d'Olesa de Montserrat no hi ha actualment cap arbre declarat monumental.

D'altra banda, cal destacar que La Passió d'Olesa està declarada Festa tradicional d'interès nacional (1983) per la Generalitat de Catalunya.

En conclusió, considerem tanmateix que en alguns aspectes el nivell de protecció legal dels elements inventariats és insuficient. És el cas d'alguns edificis amb cert interès en el seu conjunt i que en la normativa del Catàleg només són protegits parcialment en algun dels seus elements, com ara els finestrals. Això és especialment palès en diverses fàbriques i conjunts industrials representatius del final del segle XIX o començament del XX, dels quals només han estat catalogades les xemeneies com a elements emblemàtics.

EQUIPAMENTS PATRIMONIALS EXISTENTS

Des de fa uns anys Olesa compta amb la **Casa de Cultura**: un modern equipament de caire polivalent, amb sala d'actes i una sala per a exposicions temporals de dimensions mitjanes. En aquest mateix edifici,

molt ben situat al centre de la vila, hi ha la seu de l'Arxiu Històric i altres serveis, com la ràdio local. Al costat d'aquest centre hi ha la **biblioteca municipal**, un altre equipament de construcció recent i molt complert.

El municipi també compta amb bones infraestructures pel que fa als equipaments arxivístics. Disposa d'un **Arxiu Històric Municipal** amb unes instal·lacions àmplies i modernes, estrenades tot just l'any 2009 i amb dotació d'un arxiver responsable a dedicació completa. També cal esmentar el **Museu-Arxiu parroquial**, que es compta a nivell documental entre els més importants del bisbat.

Pel que fa als equipaments museístics, en canvi, cal parlar de diferent projectes al llarg dels anys que fins el moment present no han reeixit. Recentment s'ha treballat en dues línies. Entorn del 2000 l'Ajuntament va adquirir **cal Puigjaner**, una casa pairal de la vila equipada amb unes interessants instal·lacions per a l'elaboració del vi, amb la intenció de portar-hi a terme un projecte museístic. La idea va sorgir del director del grup d'animació Comediants, Joan Font, i es centrava en la temàtica del conte i la rondalla popular. L'arquitecte Dani Freixa va portar a terme una proposta arquitectònica per a l'edifici. En aquests moments, el projecte està aturat i el nou equip de govern municipal encara no ha definit una línia d'actuació al respecte.

Una altra iniciativa recent està centrada en **el Molí d'Oli del Sindicat**, que a causa d'un pla urbanístic s'ha de traslladar a una altra ubicació. En aquests moments la Fundació Agrícola Olesana, propietària de l'edifici i d'una col·lecció d'eines i maquinària relacionada amb aquest molí, està en procés de negociació amb l'Ajuntament. La nau d'aquest edifici té un interès arquitectònic destacable i podria destinar-se a equipament públic, i es planteja també la possibilitat que pogués acollir un petit muntatge entorn de la col·lecció de maquinària. En aquest sentit, l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona ha elaborat recentment un informe sobre l'interès patrimonial d'aquesta col·lecció.

En un àmbit més privat, cal esmentar l'existència unes col·leccions particulars molt interessants, especialment la del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà, que comentarem més endavant, la del mateix Museu-Arxiu parroquial o la que conserva la delegació de la Unió Excursionista de Catalunya. Els fons aplegats per aquestes entitats o institucions conformen una patrimoni representatiu de la història de la vila, però que es troba dispers en les diferents seus i, lògicament, amb diferents propietaris. Actualment, aquestes col·leccions no estan concebudes per a ser visitades.

VALORACIÓ GENERAL DEL PATRIMONI D'OLESA DE MONTSERRAT

En termes generals, es pot considerar que Olesa de Montserrat té un patrimoni interessant, fruit de la seva història i, sobretot, del desenvolupament que ha tingut la vila a partir del segle XIX. Per això aquest patrimoni destaca sobretot en les tradicions i el patrimoni immaterial, molt vinculat a la vida associativa de la vila, i en els elements situats dins l'àmbit urbà, mentre que el patrimoni d'àmbit rural ha estat força destruït a causa del creixement urbanístic i industrial dels darrers anys. En destaquem els següents aspectes:

El patrimoni immaterial

- **La Passió** és el fenomen més destacat. Es compta indubtablement entre les més importants de les que es celebren a Catalunya i és l'única que ha estat guardonada amb la Creu de Sant Jordi. Aquesta tradició a Olesa ja està documentada des del segle XVI. A partir de finals del segle XIX i començament del XX es va consolidar i va ser durant els anys de la postguerra que va assolir una gran volada i aconseguí captar d'una manera massiva l'atenció del públic forà. Cal destacar que, en els darrers anys, la Passió d'Olesa s'ha anat distanciant del seu origen per acostar-se a un concepte d'espectacle teatral modern, sobretot a partir de les aportacions del dramaturg José Tamayo, cosa que la fa singular en comparació amb altres manifestacions més tradicionals. D'una manera o d'una altra, la Passió involucra bona part de la població d'Olesa. Els actors són totalment voluntaris, i l'espectacle ha constituït tradicionalment una pedrera de professionals del món teatral. Cal dir que, a part de la Passió com a manifestació festiva, al seu entorn s'hi aplega un conjunt d'elements patrimonials diversos: el nou teatre (una infraestructura moderna que compta amb un dels escenaris més grans d'Europa), l'arxiu de l'entitat, una col·lecció de cartells signats pels principals artistes catalans dels últims anys o, també, tradicions ja desaparegudes com els antics balls de dimonis. Tot aquest ric patrimoni es documenta i s'estudia en el projecte *Passionarium*, del qual la Passió d'Olesa forma part, junt amb altres Passions històriques de Catalunya.

- **Altres manifestacions destacades del Patrimoni immaterial.** A més de la Passió, Olesa ha conservat i ha fomentat la recuperació d'altres tradicions que es mantenen amb molta vitalitat. Entre les més destacades hi ha la dels **Misteris de Setmana Santa**, que es continuen fent tot i que sense les imatges barroques originàries, destruïdes durant la Guerra Civil, o la **tradició dels pessebres**, fomentada d'una manera molt activa per l'Associació de Pessebristes. Altres associacions, com l'esbart, han renovat les tradicions amb noves aportacions, com ara la Moixiganga de la Passió.

Patrimoni immoble

- **Un conjunt interessant d'edificis en l'àmbit urbà.** Es tracta en general d'edificis corresponents a l'etapa d'expansió de la vila al segle XIX i sobretot a principis del XX, en el moment en que es va planificar l'eixample a partir de la dècada de 1920. No hi trobem exemples que es puguin considerar excepcionals, però sí un bon conjunt d'edificis remarcables. Una bona part corresponen a equipaments públics que es van crear en aquesta etapa, molts dels quals són obra de l'arquitecte municipal. Per exemple, el Mercat Municipal, l'Escorxador, l'Hospital, el Grup Escolar o l'antic hotel Gori (actualment Ajuntament). D'altres són habitatges particulars d'aquesta mateixa època, en general d'un estil classicista i eclèctic. Per exemple: cal Matas, cal Badó Bruixa, cal Margarit, cal Nicolau Ric o cal Perpinyà. També algunes cases pairals d'època moderna pertanyents a antigues famílies olesanes: cal Pel·la o cal Puigjaner. En general, conformen un conjunt valuós que demostra la vitalitat de la vila durant l'època contemporània. Un capítol a part és el nucli format al voltant de l'església parroquial i la Torre del Rellotge, lloc originari de la sagrera de la vila. Malauradament, es tracta d'un conjunt molt malmès a causa de la destrucció durant la Guerra Civil i encara en els anys posteriors, amb restes de l'antic castell, la Casa del Comú o l'anterior església d'època moderna, que possiblement tenia adossat un palau abacial de Montserrat. Però més que de vestigis reals, en aquest cas hem de parlar d'elements que ja s'han perdut o de hipotètiques reconstruccions del que hi havia.
- **Altres elements d'interès dins l'àmbit de la vila.** Aquests edificis més rellevants es complementen amb un conjunt força extens d'elements menors que es troben dispersos en diferents punts de la vila. Molts d'ells són coneguts i documentats gràcies a la important tasca d'estudi de la història local que han desenvolupat al llarg dels

anys primer la secció local de la Unió Excursionista de Catalunya (UEC) i posteriorment el Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà (CMRO). La seva tasca ha contribuït substancialment a posar en valor molts d'aquests elements que, d'una altra manera, possiblement s'haurien perdut. Ens referim a una diversitat d'elements arquitectònics, com ara finestres gòtics, les llindes i capitells amb l'escut del Prior de Montserrat, creus de terme, el conjunt d'enteixinats dels segles XVI i XVII, elements representatius de la vida quotidiana del passat, com ara el Safareig de la Plaça, les mines d'aigua... D'altres elements, però, s'han perdut amb les reformes urbanístiques dels últims anys i alguns els hem inclòs en l'apartat d'elements no inventariats.

- **Conjunts singulars: Sant Pere Sacama.** És sens dubte l'element més destacat del patrimoni arquitectònic en l'àmbit rural. Lloc on hi havia l'antic castell de Sacama, que és l'origen del terme municipal d'Olesa, del qual només se'n conserven les ruïnes, juntament amb l'església romànica. Aquest santuari ha tingut una gran veneració per part dels olesans al llarg dels segles, i actualment encara s'hi fa un aplec anual. L'altre santuari emblemàtic és el de **Sant Salvador de les Espases**, situat en un turó escarpat just al punt de partició entre els termes d'Olesa, Vacarisses i Esparreguera. Tanmateix, s'ha considerat tradicionalment que l'edificació es troba a la part del terme d'Esparreguera, tot i que l'església és adscrita a la parròquia d'Olesa.
- **Un patrimoni rural poc extens.** El patrimoni situat en l'àmbit rural consta de pocs elements, sobretot perquè la part sud del terme ha sofert un impacte urbanitzador molt important, mentre que la part nord ha mantingut les seves característiques originàries, però es tracta d'un territori muntanyós, més aviat salvatge i amb un baix impacte antròpic. Així doncs, el nombre de masies conservades és molt baix. Entre les conservades només en les de Sant Jaume i can Llimona es pot considerar que tenen una certa entitat com a conjunts arquitectònics. Sí que existeixen antics masos en ruïnes, alguns dels quals han estat objecte d'excavacions arqueològiques per part del CMRO. Ens referim a la casa de Raguener, el mas Vilar o Puig Ventós. A part d'això, es conserven altres elements diversos, molts dels quals han estat també excavats, estudiats o recuperats pel CMRO: el pou de glaç del mas Illes, el forn d'obra de Sant Pere Sacama, la creu de Beca o la bassa de Puigventós.

Patrimoni relacionat amb l'oli i l'olivera

- **L'oli d'Olesa.** Aquest és un altre dels trets distintius i identitaris de la vila, sobretot en el passat. L'oli d'Olesa ha estat tradicionalment un producte molt apreciat. S'elabora amb una varietat autòctona d'olivera anomenada palomar olesana, i l'any 1929 va guanyar la medalla d'or a l'Exposició Internacional de Barcelona. Malauradament, però, el patrimoni que es conserva associat a aquesta tradició és més aviat escàs: És interessant l'edifici del Sindicat o del Molí d'Oli, sobretot pels diferents trams de volta catalana de la nau, però la col·lecció de maquinària i utillatge aplegada al voltant d'aquesta entitat consta d'elements força moderns i té un interès limitat. Altres elements que donen testimoni d'aquesta tradició són les diferents pedres de molí o altres utensilis que s'han col·locat en algunes rotondes o places públiques de la vila. A les vinyes anomenades de Gatillepes, situades enmig d'un paisatge rural típicament olesà, es conserven probablement les oliveres més antigues del terme, amb exemplars d'un gran interès que podrien tenir uns 400 anys. També hi ha algunes manifestacions festives o tradicions relacionades amb el món de l'olivera: la Festa de Santa Oliva (patrona d'Olesa), els Goigs de Santa Oliva, la festa de la Rapa o les cançons de collir olives. Malauradament, moltes ja s'han perdut o només es conserven de manera tímida.

Col·leccions i patrimoni documental

- **Col·leccions particulars.** Hem pogut constatar l'existència d'alguns exemples molt notables en l'àmbit del col·leccionisme particular i vinculat a les entitats de la vila, com ara la col·lecció del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà (CMRO) que en els seus anys de vida ha aplegat, fruit de les seves recerques, un extens conjunt de material arqueològic. La seva col·lecció de ceràmica es pot considerar de primera categoria a nivell de Catalunya, i també és especialment destacat el material neolític procedent de la Cova dels Lladres, situada en terme de Vacarisses. També és remarcable la col·lecció aplegada per la delegació d'Olesa de la Unió Excursionista de Catalunya (UEC), per bé que a conseqüència dels avatars de l'entitat es troba sense classificar i no se n'ha conservat la documentació. La col·lecció de minerals de l'Escola Povill, aplegada per Jordi Povill, aplega un conjunt de sulfurs i tel·lurs que es poden comptar entre els més destacats d'Espanya i d'Europa. En l'àmbit més particular, cal

esmentar la col·lecció de diorames pessebrístics de Joaquim Boada o la col·lecció de l'Associació de Pessebristes d'Olesa.

- **Col·leccions públiques.** En aquest àmbit cal destacar la que es conserva al *Museu-Arxiu parroquial*, que conté una diversitat de material d'origen religiós, a més de les relíquies de Santa Oliva. L'*Arxiu Històric Municipal* també aplega una petita col·lecció d'objectes que té com a element destacat l'anomenada "Pedra d'Olesa": un capitell força enigmàtic per la presència d'elements simbòlics atípics. Antigament s'havia atribuït a la cultura fenícia, però les diverses proves fetes l'han datat al segle XII.
- **Patrimoni documental.** En aquest àmbit cal destacar la importància dels fons de l'*Arxiu Històric Municipal*, que aplega documentació de la vila des del segle XIV, així com els de l'*Arxiu Parroquial*, un dels més importants a nivell parroquial de l'actual bisbat de Sant Feliu, el qual ha conservat gairebé íntegra els documents des del segle XIV. Altres fons particulars interessants són la col·lecció de fotografies del Club de Basquet o l'Arxiu de la Passió.

Conjunt d'enteixintats

Fa uns anys que el Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà va iniciar un exhaustiu estudi sobre un conjunt d'enteixintats de guix que s'han localitzat en algunes cases de la vila, datats al començament del segle XVII o al XVI. Es tracta d'un conjunt força singular i d'un tema d'estudi poc conegut. Segons sembla, aquesta solució constructiva va imposar-se durant un període relativament breu, seguint uns patrons força estandaritzats, però presentava alguns inconvenients i posteriorment fou substituïda per altres sistemes més pràctics. La finalització d'aquest treball, encara en curs, aportarà sens dubte unes conclusions interessants al voltant d'aquesta especificitat constructiva de moltes cases d'Olesa, però que també es constata en altres indrets del país.

Patrimoni natural

- **Ribes Blaves.** Aquest és un paratge d'un interès geològic excepcional on aflora la falla que posa en contacte els materials de l'edat paleozoica de la Serralada Pre-litoral amb els materials d'edat Miozena de la Depressió del Vallès. La seva antiguitat està compresa entre els 400 i 450 milions d'anys, i té un gran interès didàctic, per la qual cosa és visitada habitualment per estudiants de geologia.

- **Els espais naturals protegits.** Ja hem esmentat l'existència de dos espais naturals protegits en territori del terme, els quals formen part del PEIN denominat Montserrat-Roques Blanques-Riu Llobregat. Dintre d'aquests espais hi trobem paisatges d'un gran interès a la meitat nord del terme municipal. Pel que fa a l'espai de ribera del Llobregat, és interessant el sector conegut com l'Areny del Molí, que darrerament ha estat objecte d'actuacions per part de l'Ajuntament de cara a potenciar-lo com a espai de lleure ciutadà.

ANÀLISI QUANTITATIU DELS ELEMENTS INVENTARIATS

Àmbit i tipologia dels elements

S'han inventariat un total de 240 elements, una xifra que considerem alta en relació amb l'extensió del terme i el nombre d'habitants del municipi. Pel que fa a àmbits i tipologies dels elements inventariats, el predomini, com és normal, és dels béns immobles i especialment dels edificis, que corresponen en la seva major part a edificis del nucli urbà, ja que les masies o cases de pagès tenen una presència molt baixa. Una xifra que crida l'atenció són els 46 elements arquitectònics, els quals inclouen el conjunt de 19 enteixinats de guix d'algunes cases de la vila. Les xifres són les següents:

Patrimoni immoble (total: 135)

Edificis: 64

Conjunts arquitectònics: 13

Elements arquitectònics: 46

Jaciments: 7

Obra civil: 5

Patrimoni mòble (total: 47)

Elements urbans: 20

Objectes: 9

Col·leccions: 18

Patrimoni documental (total: 12)

Fons d'imatges: 3

Fons documentals: 9

Fons bibliogràfics: 0

Patrimoni immaterial (total: 32)

Manifestacions festives: 11

Tècniques artesanals: 1

Tradició oral: 4

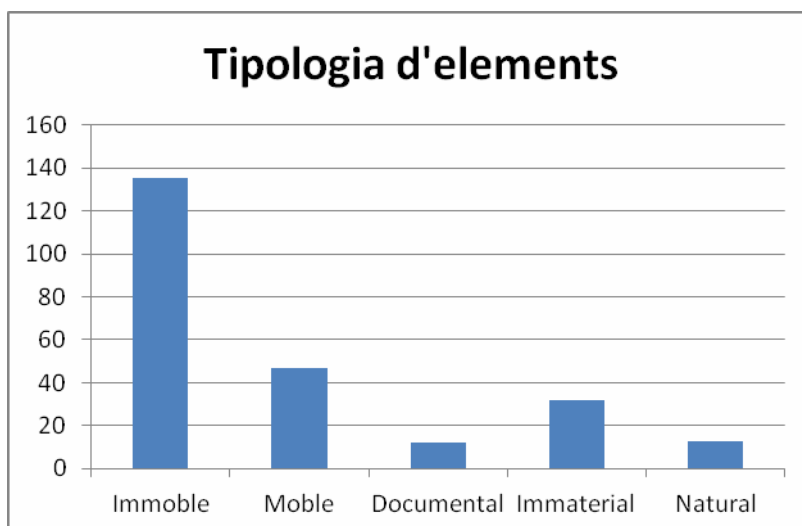
Música i dansa: 8

Costumari: 8

Patrimoni natural (total: 13)

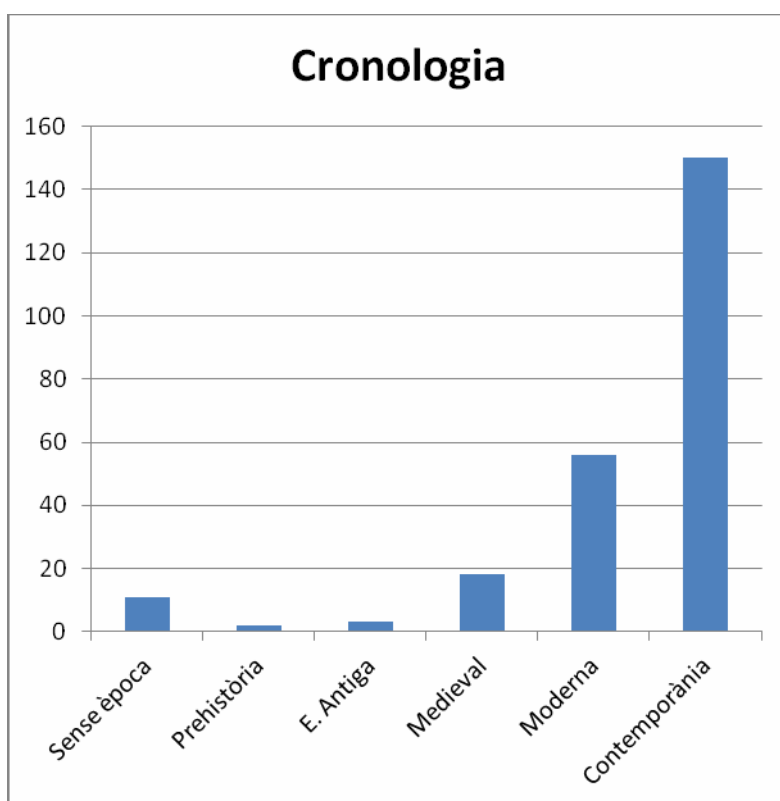
Zones d'interès: 9

Espècimens botànics: 4

Cronologia

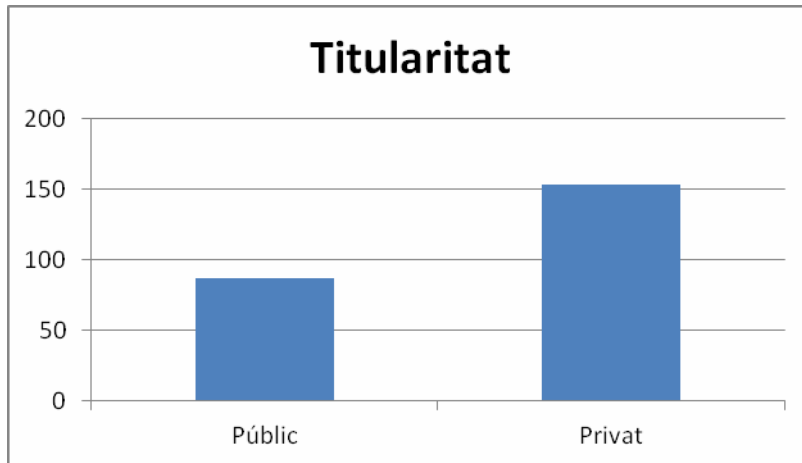
Pel que fa a l'època dels elements inventariats, es constata un lògic predomini dels elements del segle XIX i XX (època contemporània), amb 150 elements; seguits de l'època moderna (56 elements) i l'època medieval (18 elements). Mentre que les èpoques anteriors són testimoniales: època antiga (3 elements), prehistòria (2 elements). També hem fet constar els elements naturals, que no corresponen a cap època (11 elements).

Titularitat

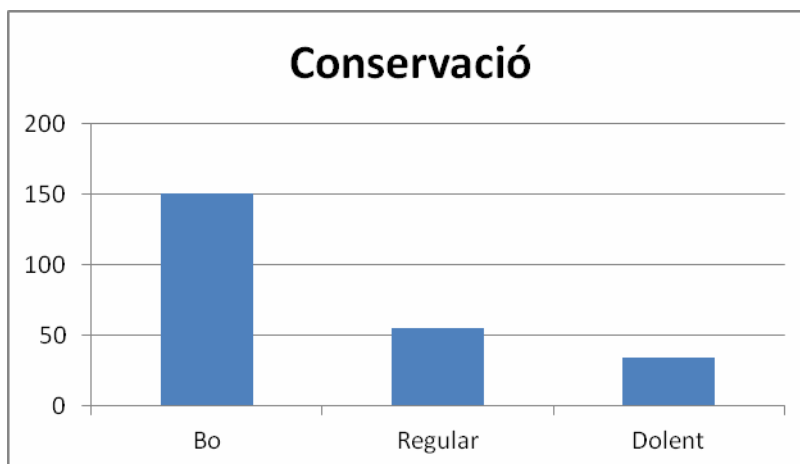
La titularitat és majoritàriament privada (153 elements) per bé que es constata una proporció important d'elements públics (87 elements). Cal

tenir en compte que el patrimoni immaterial (manifestacions festives, tradicions orals, etc), consten com a públiques.

Estat de conservació

L'estat de conservació del patrimoni d'Olesa de Montserrat és en general bo. El nombre d'elements qualificats en bon estat és de 151; en estat de conservació regular, 55; i 34 que consten en estat de conservació dolent.

3. Llistats d'elements fitxats i no fitxats

LLISTAT D'ELEMENTS FITXATS

ELEMENTS NO FITXATS

Críteris de selecció

Per elaborar aquesta llista hem seguit els següents críteris a l'hora de fitxar o no fitxar:

- Hem inclòs en aquesta llista elements ja desapareguts però que són coneguts perquè han estat objecte d'algun estudi, majoritàriament per part del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà en els seus butlletins, o bé perquè estaven documentats en l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA).
- Hi hem inclòs també aquells elements que tenen un interès molt limitat, però que val la pena que apareguin almenys referenciats. En algun cas tenen una fitxa de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat, malgrat el seu interès molt limitat.
- En el cas que la referència a un element es pugui incloure en una de les fitxes inventariades, normalment en el camp d'observacions, hem optat per no desenvolupar-la de nou en aquest apartat d'elements no inventariats.
- També hi hem inclòs alguns elements, per exemple arxius particulars, els quals, per motius diversos, no ha estat possible obtenir-ne una informació més detallada que permeti fer-ne una fitxa.
- Finalment, hi hem inclòs una sèrie d'elements que ens han estat notificats en les revisions de la fase final del treball i que no hem pogut documentar per manca de disponibilitat temporal, ja que els terminis de contractació per a l'elaboració d'aquest mapa del patrimoni no ho han fet possible. Tanmateix, en una propera fase seria interessant valorar la possibilitat d'incorporar alguns d'aquests elements a la base de dades.

- Edificis i elements urbans desapareguts

Cal Rapissa

Aquest edifici, que estava situat al carrer Ample, núm. 25, ha estat enderrocat. Formava part del Catàleg i Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa, amb fitxa núm. B-22.

Es tractava d'una casa d'habitatges entre mitgeres corresponent a mitjan o segona meitat del segle XIX. L'edifici tenia dues crugies i constava de planta baixa més dues plantes pis i planta golfes. En destacava la composició de la façana, amb una distribució simètrica de balcons i el treball dels estucats, sobretot a les plantes primera i segona.

Bibliografia:

GONZÁLEZ BASCHWITZ, José; OBRADORS, Xavier (2006). Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa de Montserrat. Ajuntament d'Olesa de Montserrat. Fitxa B-22

Antiga fàbrica de gas

Antiga fàbrica de gas que fa uns anys va ser enderrocada i no se'n conserva cap vestigi. L'edifici està documentat a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA: 18707) i a l'Inventari de Patrimoni Industrial de Catalunya (IPIC: 11.321.152). Era situat al carrer Santa Paula de Montal, davant del convent de les Escolàpies. Es tractava d'un edifici molt malmès, que presentava alguns elements decoratius modernistes.

Casa del carrer Argelines

Antiga casa documentada a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA: 18684) que va ser enderrocada el 1996 i en el seu lloc hi ha un bloc d'habitatges. Era una casa de planta rectangular. Constava de planta baixa i un pis. Acabava en una terrassa. Presentava molts finestrals. A la primera planta hi havia finestres dobles amb una columna tipus neogòtic que les dividia. Pilastres decoratives en baix relleu a costat i costat de cada finestra amb capitells corintis. Caps humans i animals que coronaven les finestres i l'entrada, a nivell de planta baixa. La façana principal, emmarcava a la part superior un cap humà tipus clàssic.

Arc d'antic Convent

Arc que hi havia en una casa del carrer Ample (la número 50), actualment enderrocada, i que està documentada a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA: 18699). Aquest arc actualment forma part d'un monument dedicat als morts de la Guerra Civil situat al cementiri de can Singla (fitxa 152). Es tractava d'un arc de mig punt adovellat amb les dovelles perfectament escairades, de dimensions mitjanes i deixades a la vista. La resta del mur era de pedres de majors dimensions. Aquest arc estava adossat a un habitatge i era l'únic element que quedava d'una casa datada vers el segle XVI que havia estat durant uns anys seu de les monges escolàpies, quan aquestes es van establir a Olesa a la segona meitat del segle XIX.

Casa del carrer de l'Església, núm. 3

Antiga casa documentada a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA: 18703) que va ser enderrocada. Es tractava d'un habitatge d'un pis amb golfes obertes del tipus galeria d'arc rebaixat.

Habitatge de la Plaça Nova, núm. 15

Antiga casa documentada a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA: 18689) que va ser enderrocada i en el seu lloc hi ha un edifici nou.

Pou de la Plaça Nova

L'abril de 1998 durant les obres de remodelació de la plaça Nova es va localitzar un antic pou, situat a la confluència de la plaça amb el carrer hospital. Membres del CMRO van portar-hi a terme un petit estudi i l'aixecament d'un plànol topogràfic. El pou ha estat cobert.

Bibliografia: MORERA, Jaume (1998). "Surt a la llum el pou de la Plaça Nova", a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 61 (juliol).

La “Fleca Vella”

Antic forn de pa, actualment desaparegut, que es trobava al carrer Ample, a l'alçada de la plaça Reverent Joan Massana. El CMRO hi va portar a terme un estudi d'urgència en el moment que l'immoble s'havia d'enderrocar.

Bibliografia: BASSÓ, Salvador; PÉREZ, Antoni (1998). “La Fleca Vella: la història d'un forn de pa”, a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 62 (desembre).

Cal Gabión

Casa que estava situada al carrer Ample, de la qual el CMRO en va fer un estudi els mesos de març i abril de 2002 abans que fos enderrocada. Conservava enteixinats als sostres i altres elements dels segles XVII i XVIII:

Bibliografia: Anònim (1963). “Cal Gabión, carrer Ample”, a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 63 (març).

Cases al carrer de l'Església nùms. 5 i 6

Aprofitant l'enderrocament d'unes cases al carrer de l'Església, prop de l'església i del mateix castell, el CMRO va portar a terme uns sondeigs arqueològics en aquests solars, el quals van servir per documentar el pas d'una de les mines i determinar l'origen de la casa, no anterior al segle XVI.

Bibliografia: Anònim (1987). “Retrobant el casc antic”, a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 38 (juliol)

Casa del carrer de l'Església núm. 45 i 57

Durant els anys 1992 i 1993 el CMRO va portar a terme un complet estudi en aquesta casa, actualment desapareguda, incloent-hi una recerca documental i un estudi arqueològic. La casa conservava nombrosos elements del segle XVII i alguns d'anteriors. Es va poder fer un aixecament topogràfic de la casa, documentar els enteixinats, una mina subterrània i s'hi va recuperar una interessant gerra.

Bibliografia: Anònim (1993). “Procés evolutiu d’una casa del casc antic d’Olesa”, a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 56 (desembre).

Cal Vicentó (carrer Anselm Clavé, núm. 71)

Edifici d'habitatges que va ser enderrocat el febrer de l'any 2012. Era d'un estil vagament historicista i adoptava certa rellevància a la cantonada entre els carrers Anselm Clavé i Verdaguer. Constava de planta baixa més dos pisos i era acabat amb terrat. La façana principal, que donava al carrer Clavé, tenia al primer pis una sèrie de tres finestres amb arcs deprimits convexos, mentre que al segon pis hi havia tres balcons amb arcs conopials. Segons el Cadastre, es tractava d'una construcció de l'any 1921.

Les coordenades UTM eren: 408024; 4599741

Pintura mural d’una casa del carrer Senyora

L’any 1989 el CMRO va documentar una pintura mural apareguda en una casa del carrer Senyora, actualment inexistent. Era l’única mostra d’aquestes característiques coneguda a la vila, i consistia en una representació de la Verge dins un medalló rodó. La datació podria ser de les darreries del segle XVIII.

Bibliografia: Anònim (1989). “Una pintura mural”, a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 46 (desembre)

Sínia de Vilapou

Una part dels horts de Vilapou eren regats amb aigua provinent d’una antiga sínia que hi havia en aquest sector, actualment mecanitzada.

- Enteixinats desapareguts

Algunes de les cases que tenien enteixinats de guix i que per aquest motiu estan incloses en el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa, formant part del conjunt especial dels enteixinats, han estat enderrocades o han patit reformes que han fet perdre aquests elements. Són els següents casos:

- Enteixinats de cal Xurrer (E-03). Carrer de l'Església, 3. Edifici enderrocats i construcció d'una casa nova.
- Enteixinats de cal Bibiloni (E-05). Carrer Creu Real, 13. Edifici enderrocats i construcció d'una casa nova.
- Enteixinats de ca la Cèlia o cal Escultor (E-14). Carrer de la Creu Real, 3. Edifici enderrocats.
- Enteixinats de cal Medir (E-15). Carrer de Dalt, 31. Edifici enderrocats i construcció d'una casa nova.
- Enteixinats de cal Tremendo o cal Burgeño (E-16). Carrer de Dalt, 21. Edifici enderrocats i construcció d'una casa nova.
- Enteixinats de ca l'Esparter (E-20). Carrer de l'Església, 7-9. Edifici enderrocats.
- Enteixinats de la casa del carrer Església, núm. 42 (E-22). En el Catàleg anomenats "de l'antiga Casa Ramonet". En construir l'actual edifici foren destruïts. Alguns van ser recuperats pel CMRO.
- Enteixinats de cal Prat (E-23). Carrer de l'Església, 4. Enteixinats perduts en una reforma recent de la casa.
- Enteixinats de cal Pau Ubach (E-25). Carrer de l'Església, 45. Edifici enderrocats i construcció d'una casa nova.

- Elements d'interès menor i/o als quals no s'ha tingut accés

Arxiu particular de cal Pel·la

S'hi conserva un important arxiu particular, amb documentació des del segle XIV.

Bibliografia:

HERNÁNDEZ CARDONA, M. Àngel (2000). Olesa al finals del segle XVIII segons les respostes de Joan Boada al qüestionari de

Zamora. Col·lecció Vila d'Olesa, 7. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 28-30

Arxiu particular de cal Bià

La família conserva un arxiu particular on, segons sembla, s'esmenta que la casa ja existia l'any 1386.

Arxiu i col·lecció de cal Baldiró

L'avi d'aquesta casa, que havia estat alcalde d'Olesa i era conegut com "el Baldiró", era afeccionat a la història. Va aplegar una col·lecció de material arqueològic divers i també uns interessants fons documentals de la pròpia casa i d'altres procedències. En diverses ocasions des de l'Ajuntament s'ha intentat fer gestions per posar-se en contacte amb els actuals propietaris, descendents del "Baldiró", però han resultat infructuoses.

Jardí de la Clota

Jardí de la casa de la Clota (fitxa núm. 7), que ocupa una bona part de la illa de cases. És d'especial interès i compta amb diverses espècies d'arbres centenaris. Entre d'altres, pins blancs, llorers (alguns de més de 15 metres d'alçària), pitòspors o palmeres de Canàries.

Bibliografia: HERNÁNDEZ CARDONA, M. Àngel (1997). Les plantes i el paisatge vegetal d'Olesa de Montserrat. Col·lecció Vila d'Olesa, 6. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 119-120.

Farmàcia Tobella

Antiga casa del carrer Coscoll, núm. 7, que també conserva enteixinats antics (fitxa núm. 212). En la casa també es conserva mobiliari que podria ser d'interès.

Cançoner dels Miquelets d'Olesa

Cançoner d'arreu de Catalunya que parla dels Miquelets d'Olesa (treball de Xavier ROTA i IBÁÑEZ premiat als Premis Vila d'Olesa, en procés d'elaboració).

Llegendes dels Miquelets d'Olesa

Llegendes documentades per Joan Amades i Víctor Balaguer (treball de Xavier ROTA i IBÁÑEZ, premiat als Premis Vila d'Olesa en procés d'elaboració).

Els Miquelets d'Olesa (obra de teatre)

Obra de teatre d'Apel·les Mestres (treball de Xavier ROTA i IBÁÑEZ premiat als Premis Vila d'Olesa en procés d'elaboració).

Llegenda de la troballa de la Moreneta

Llegenda lligada al rector d'Olesa (vg. Serra Massansalvador).

Espai natural d'interès del torrent de Raguener

A les ribes d'aquest torrent es conserva un interessant bosc de llorens, dels pocs conservats a Catalunya (fitxa núm. 166).

Col·lecció de boter (cal Boté)

Antiga casa del carrer Coscoll, núm. 6, que conserva intacte un taller de boteria dels segles XVIII-XIX. El seu propietari és Salvador Dinarès, que encara treballa amb alguna d'aquestes eines. La casa també conserva vestigis de la mina d'aigua que transcorre per aquest carrer.

Col·lecció de cotxes i motos d'Arseni Martells

Arseni Martells, que va ser regidor de l'Ajuntament i alcalde d'Olesa, conserva una interessant col·lecció particular que inclou motos i cotxes antics a la seva casa del carrer Colom.

Elements diversos

- Cant de les Llúcies i els Nicolaus
- Col·lecció d'objectes de traginer del “Ciscu” de cal Cuiret
- Forn de can Llimona
- Cal Roca (carrer de la Clota)
- Col·lecció tèxtil de Jaume Pons
- Col·lecció tèxtil de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis
- Pou del carrer de Dalt
- Pou de Vilapou
- Forns de calç de la vinya d'en Viñau, a la zona de les Escaleres (“Ses Caleres”)
- Bandera de Cor de la família Montoliu (finals s. XIX)
- Jaciment medieval d'extracció de calç a les Escaleres
- Espai natural d'interès de la Riera de Sant Jaume
- Espai natural d'interès del Pla del Fideuer

- Elements fora del terme

Sant Salvador de les Espases

Ermita de Sant Salvador de les Espases i restes de l'antic castell de les Espases. L'ermita es troba al límit dels termes d'Olesa, Esparreguera i Vacarisses. La construcció pròpiament pertany al terme municipal d'Esparreguera, però a la parròquia de Santa Maria d'Olesa. Es troba situada al cim d'un turó de forma triangular que forma una espadat (d'aquí el nom de les espases). Es tracta d'una església d'una sola nau sense absis, de datació incerta. El mur de ponent és molt ferm, fet amb un aparell de carreus de mida mitjana a trencajunt. Aquest mur sembla més antic i recorda les construccions romàniques, però és difícil concretar-ne la datació. Podria correspondre al castell, ja que tanca el recinte per aquest costat. A la façana nord es conserva una finestra de tradició romànica, actualment cegada, mentre que a la teulada sobressurt el campanar d'espadanya. A la porta d'entrada a la cambra adjacent a l'església sembla que s'hi insinua un arc de ferradura, cosa que fa pensar a alguns autors que aquesta antiga fortalesa podria tenir un origen andalusí (HERNÁNDEZ 2003: 29). L'interior de la nau té una volta escarsera lleugerament apuntada. En un principi era de canó, però fou substituïda pels volts de 1604, quan amenaçava ruïna. Els dos primers

trams de la volta són d'aresta. La paret lateral està formada per arcs que tanquen nínxols. L'altar és presidit per una imatge del Salvador, obra de l'escultor olesà Amadeu Paltor. Als costats sud i est de l'església hi ha construccions auxiliars. Del castell en resta el basament d'una torre circular situada a dalt de la roca i que corona el cim, la qual podria ser una mena d'atalaia.

Observacions:

Abans d'arribar al cim hi ha una coveta que acull una imatge de la Mare de Déu de Montserrat col·locada l'any 1942.

Sant Salvador de les Espases forma part dels 100 cims de Catalunya seleccionats per la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya.

Per accedir-hi cal prendre un corriol en direcció nord, seguint el torrent de l'Afrau, que surt uns 150 m abans del balneari de la Puda. Un altre camí, més fàcil, és des de la ctra. De Manresa a Terrassa (C-58) a l'alçada de la masia de l'Orpina. D'aquí surt un camí fins prop del Puig de l'hospici (o de les Carboneres) on cal deixar el cotxe i continuar a peu uns 20 minuts.

Dins el territori del PEIN de Montserrat

Bibliografia:

CASADES GRAMATXES, Pelegrí (1886). "Excursions a Olesa de Montserrat i sermita de st. Salvador de les Espases", Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, VII

CATALÀ, Pere; BRASÓ, Miquel (1990). "Castell de les Espases"; Els Castells catalans, vol. I. Barcelona, Rafel Dalmau Editors (2ª edició), pp. 402-407

GONZÁLEZ BASCHWITZ, José; OBRADORS, Xavier (2006). Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa de Montserrat. Ajuntament d'Olesa de Montserrat. Fitxa A-02

HERNÁNDEZ CARDONA, M. Àngel (1997). Les plantes i el paisatge vegetal d'Olesa de Montserrat. Col·lecció Vila d'Olesa, 6. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 280

HERNÁNDEZ, Àngel M. (2003). Ressons de Sant Salvador de les Espases. Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases. Olesa.

HERNÁNDEZ, Àngel M. (2008). Sant Salvador de les Espases, una ermita singular. Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases. Olesa.

MARTÍNEZ NOGAREDA, E (2000). L'Abans. Olesa de Montserrat. Recull gràfic. 1875-1965. Ed. Efadós, p. 187-193

PAGÈS PARETAS, Montserrat (1990). Sant Salvador de les Espases (pròleg a la segona edició de la monografia de Joan Solà). Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SOLÀ, Joan (1990). Història de Sant Salvador de les Espases. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1ª edició: 1929)

Aiguamans de Banyoles

Recipient ceràmic, conegut popularment com a aiguamans de Banyoles o aiguamans del Lleó, perquè té la forma d'un lleó a la part baixa. És un atuell de 56,5 cms d'alçada amb decoració policroma (en groc, ocre, blau, verd i manganès) a l'estil del grup de ceràmica anomenada de Banyoles. Concretament amb decoració floral i una cartel·la davantera amb un rètol que diu "Oli de Olesa". Forma part del grup de ceràmica dita de Banyoles, pròpia del segle XVIII, i pertany a un col·leccionista particular de Barcelona.

Bibliografia:

Anònim (1981). "Aiguamans de Banyoles – Segle XVIII", a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesa. Butlletí mensual, núm. 1 (gener).

VENDRANES, Gusman; RULLIER, Chantale (1996). Oli d'Olesa, la passió d'un poble. Col·lecció Vila d'Olesa, 5. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 24

- Elements d'un interès menor

Habitatges al carrer Santa Oliva, núms. 57-67

Conjunt d'habitatges documentats a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat (IPA: 18690), els quals tenen un interès històric i patrimonial molt limitat. Es tracta de sis cases, situades a

l'extrem del carrer de Santa Oliva, de planta baixa més un pis, construïdes a l'estil popular però que, en la major part dels casos, han estat profundament modificades i pràcticament no conserven elements constructius tradicionals.

Monument al Samper

Roca amb una dedicatòria en memòria de l'excursionista Samper que va morir fa uns anys en aquest indret. Coordenades UTM: 409062; 461220.

Creu dels Plans o del Xairó

Restes del basament d'una creu de terme localitzada l'any 1983 prop del seu lloc originari, junt amb carreus que segurament formaven part de la graonada. La creu es va enderrocar quan es va esfondrar una coveta uns anys enrere. Les restes de la creu es conserven a la seu del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà.

Aquesta creu s'esmenta per primera vegada l'any 1488, i estava situada al peu de l'antic camí d'anar a Monistrol i als Plans, al començament del carrer de les Argelines.

Bibliografia:

MORERA, Jaume (1992). "Les creus de terme", a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual*, núm. 53 (octubre).

Anònim (1983). "Notícia d'un carrer i d'una creu", a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual*, núm. 22 (maig).

Orgue de l'Església

L'any 2008 es va instal·lar al presbiteri de l'església parroquial un espectacular orgue de tubs, que és el que actualment s'utilitza. La façana de l'instrument s'enlaira als seus dos extrems fins a 10 metres d'alçada. Aquest instrument substituïa el que va ser destruït l'any 1936. El projecte ha estat impulsat per l'Associació Amics de l'Orgue i de les Arts d'Olesa de Montserrat, fundada el 2003. L'organer encarregat de construir-lo va ser Joan Carles Castro. Disposa de 31 registres, dos teclats manuals i pedalier. L'estètica sonora és romànticosimfònica.

Bibliografia: ROTA BOADA, Xavier (2006). L'església a Olesa: passat i present. Parròquia de Santa Maria d'Olesa de Montserrat.

- Possibles jaciments o zones d'expectativa arqueològica

Troballa arqueològica a la Font de Sant Jaume

La Font de Sant Jaume es troba uns 40 metres al nord-oest de la masia del mateix nom. Segons un article anònim de l'any 1935 publicat a la revista "Vida Olesana", arran d'una de les excursions organitzades pel grup d'avantguardistes es va trobar, vora la font de Sant Jaume, una punta de sílex. Es tractaria d'una punta de sageta de sílex que, segons l'autor, podria correspondre al neolític. Tanmateix, cal prendre's aquesta informació amb reserves, atesa la poca concreció.

Coordenades UTM: 410437; 4600836

Bibliografia:

Anònim (1935). "Una troballa prehistòrica", a Vida olesana, núm. 124, (gener), p. 5

HERNÁNDEZ CARDONA, M. Àngel (1997). Les plantes i el paisatge vegetal d'Olesa de Montserrat. Col·lecció Vila d'Olesa, 6. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 301

Troballa d'una destraleta neolítica a Puigventós

Troballa d'una destraleta atribuïda al neolític que es va fer en els transcurso de les campanyes arqueològiques a la masia de Puigventós. Concretament, es va recollir entre les pedres i les runes del mas una destraleta de basalt en bastant bon estat de conservació. Evidentment s'ignora el context en què es trobava quan el pagès del mas la va recollir, però no deixa de ser un possible indici, tot i que molt feble, de vida prehistòrica al terme d'Olesa.

Bibliografia:

Anònim (1990). "Una troballa prehistòrica", a Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual, núm. 47 (març)

Troballa ibèrica al Nou Teatre de la Passió

En els terrenys on es construïa el nou Teatre de la Passió, pels volts de 1987, es va trobar de manera fortuïta una moneda ibèrica. És l'única evidència, ara com ara amb poc fonament, que podria fer pensar en un assentament ibèric a la plana en aquesta zona actualment ocupada per l'exemple de la vila d'Olesa.

Bibliografia:

AADD. (1992). Sant Pere Sacama. Els primers pobladors (segles VI a.C. al XIV). Col·lecció Vila d'Olesa, 3. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 44

Possible jaciment neolític prop de la Creu de Saba

En una balma prop de la Creu de Saba membres del Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà han detectat indicis d'un possible enterrament que tal vegada es podria datar al neolític.

5. Bibliografia

AADD. (1992). *Sant Pere Sacama. Els primers pobladors (segles VI a.C. al XIV)*. Col·lecció Vila d'Olesa, 3. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

AADD. (1996). "Setmana Santa a Olesa de Montserrat", *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà*, butlletí mensual, núm. 59 (abril), p. 163-171

AADD (2011). *Pla Especial Urbanístic d'identificació de masies i cases rurals en sòl no urbanitzable susceptibles de reconstrucció i rehabilitació*. Urbanisme Integral i Mediambient, S.L.P; Ajuntament d'Olesa de Montserrat.

Anònim (2005). *VIII Trobada de gegants del Baix Llobregat a Olesa de Montserrat* (fullet)

ARGELICH, Jordi; LLOSA, Francesc; MORERA, Jaume. *Enteixinats de guix i emmotllats de sostre dels segles XVI-XVII a Olesa de Montserrat*. Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà (treball en curs).

ARGELICH, Jordi (1995). "Recuperació d'una finestra gòtica", a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà*. Butlletí mensual, núm. 58 (octubre).

BAYONA GIBERT, Emili (1999). *Cinquanta anys de teatre. La secció de teatre de la UEC d'Olesa*. UEC; Ajuntament d'Olesa de Montserrat.

BAYONA, Alfons; VALLDEPERES, Elies (2008). *50 anys d'història olesana 1950-2000*. Comunitat Minera Olesa, Ajuntament d'Olesa de Montserrat. Menció especial del Premi de Recerca Vila d'Olesa.

CARULLA, Narcís; MAURI, Alfred (1998, inèdit). *Memòria dels treballs de prospecció arqueològica portats a terme a la plaça de la Cendra i a la plaça Nova d'Olesa de Montserrat*.

CASADES GRAMATXES, Pelegrí (1886). "Excursions a Olesa de Montserrat i sermita de st. Salvador de les Espases", *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, VII, Barcelona.

CASAJOANA, Ramon (1931). "Notes històriques sobre l'antiga i florent comunitat de preveres de la vila d'Olesa de Montserrat", a *Vida olesana*, núm. 83, p. 58-59.

CATALÀ, Pere (1990). “Castell de Sacama”; *Els Castells catalans*, vol. I. Barcelona, Rafel Dalmau Editors (2ª edició), pp. 448-451

CATALÀ ROCA, Pere; BRASÓ Miquel (1990). “Castell de les Espases”; *Els Castells catalans*, vol. I. Barcelona, Rafel Dalmau Editors (2ª edició), pp. 402-407

Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà. Butlletí mensual. 1981: núm. 1; 1982: núm. 17; 1983: núm. 20, 21, 22; 1986: 34, 35; 1987: núm. 11, 38, 40; 1989: núms. 43, 44, 45; 1990: núm. 47, 49; 1991: núm. 51; 1992: núm. 52, 53; 1993: núm. 55; 1994: núm. 57; 1995: núms. 39, 58; 1996: núm. 59; 1998: núm. 62; 2003: núms. 63, 64

Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà (1990). *Ermita de Sant Salvador de les Espases. Estudi sobre el passat de l'ermita i el seu castell* (treball inèdit).

Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà (2011). Plafons de l'exposició "6.000 anys fent ceràmica. El nostre patrimoni arqueològic"

COBOS, Josep M (1994). *Olesa al segle XIX*. Col·lecció vila d'Olesa, 4. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

COBOS, Josep M (2006). *Pagesos, paraires i teixidors al Llobregat montserratí. 1550-1850*. Col·lecció vila d'Olesa, 12. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Col·lectiu Misteris d'Olesa. *Setmana Santa. Olesa de Montserrat*. Parròquia de Santa Maria; Col·lectiu Misteris d'Olesa; Ajuntament d'Olesa de Montserrat.

COROMINES, Joan (1996). *Onomasticon cataloniae*, vol. VI. Curial Edicions Catalanes, Barcelona, p. 22-23.

DALMASES, Amadeu (1983). “La Passió”, a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà*. Butlletí mensual, núm. 21 (març)

DALMASES, Amadeu i altres (1991). “Olesa de Montserrat”, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. I, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana (2ª edició), pp. 364-368.

DALMASES, Amadeu (1991). “SOS, salvem les Ribes Blaves”, a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà*. Butlletí mensual, núm. 51 (desembre), p. 27-28.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2010). *Els balls d'envelat a Olesa (primers de segle XX). Recuperació d'una música perduda amb temes dedicats a Olesa* (projecte).

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2011). *Valoració patrimonial Objectes del Molí d'Oli. Olesa de Montserrat*. Oficina del Patrimoni Cultural

DOREL-FERRE, Gràcia (1992). *Les colònies industrials a Catalunya. El cas de la Colònia Sedó*. Ajuntament d'Esparreguera de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

DURAN, Josep (1963). *Vida olesana*, núm. 105

DURAN, Josep (1964). Article al diari d'Olesa, núm. 115.

DURAN, Josep (1965). "L'hora dels fasos (tres i la Maria Sola)" (revista "Olesa"- abril), recollit a *Olesa aimada*, UEC – Olesa, p. 126-128

DURAN DURAN, Lluís (1994). *Músics i orquestres d'Olesa*.

ESTEVE SALAS, Joaquim (1994). *Estudi d'Olesa i Sacama a l'edat mitja* (treball inèdit).

ESTRADA PLANELL, Gemma (1989). *La Puda. Un balneari als peus de Montserrat*. Col·lecció Vila d'Olesa, 2. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

FABRE, Georges; MAYER, Marc; RODÀ, Isabel. *Inscriptions romaines de Catalogne*, vol. 1. Centre Pierre Paris; Institut d'Estudis Catalans; Universitat Autònoma de Catalunya.

FENOY PALOMES, Eduard; SALVANS SOLEY, Mireia (2011). *Pla Especial Urbanístic d'Identificació de masies i cases rurals en sòl no urbanitzable susceptibles de reconstrucció i rehabilitació. Olesa de Montserrat*. Urbanisme Integral i Mediambient, S.L.P.; Ajuntament d'Olesa de Montserrat.

FLOTATS, Antoni (1979). *Vacarisses*, assaig històric d'un poble

FLOTATS, Antoni (1994). *Miscel·lània vacarissenca*. Ajuntament de Vacarisses

FONT PONS, Manuel (1990). "Sobre arxius amb documentació d'Olesa", a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà*, butlletí mensual, núm. 49 (desembre)

FUSTÉ, Ramon; GALLOFRE, Isidre (1980). *Inventari de protecció del patrimoni cultural europeu*. Arxiu històric COAC.

GARCÍA DOMÈNECH, Miquel (1981). "La Pedra d'Olesa", *Tribuna Olesana*, 24: 22-23 i 25: 16-17. Olesa de Montserrat

GARCÍA DOMÈNECH, Miquel (1980). *El llibre d'Olesa. Història i tradició d'una vila montserratina*.

GOMIS MESTRE, C. (1983). *Dites i tradicions populars referents a les plantes*, Barcelona, p. 156

GONZÁLEZ BASCHWITZ, José; OBRADORS, Xavier (2006). *Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa de Montserrat*. Ajuntament d'Olesa de Montserrat

GONZÁLEZ FABREGAT, Jordi (1988). "La Segona República a Olesa de Montserrat" (treball inèdit conservat a l'Arxiu Municipal)

HERNÁNDEZ CARDONA, Àngel M. (1997). *Escarxols i paparotges*.

HERNÁNDEZ CARDONA, Àngel M. (1997). *Les plantes i el paisatge vegetal d'Olesa de Montserrat*. Col·lecció Vila d'Olesa, 6. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

HERNÁNDEZ CARDONA, Àngel M. (2000). *Olesa al finals del segle XVIII segons les respostes de Joan Boada al qüestionari de Zamora*. Col·lecció Vila d'Olesa, 7. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

HERNÁNDEZ, Àngel M. (2003). *Ressons de Sant Salvador de les Espases*. Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases. Olesa.

HERNÁNDEZ, Àngel Manuel (2007). *La confraria del Sant Crist d'Olesa de Montserrat*.

HERNÁNDEZ, Àngel M. (2008). *Sant Salvador de les Espases, una ermita singular*. Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases. Olesa.

HERNÁNDEZ, Àngel Manuel (2009). *Pàgines vacarissanes*.

LABARTA, M. Lluïsa (1985). *Summarius de la vida, virtudes y fama de Santidad de la Sierva de Diós Paul Montal Fornés*. Roma.

LABORDE, Alexandre (1974). *Viatge pintoresc i històric: el Principat (1806)*. PAM

LLOSA MONTAGUT, Francesc. *L'església parroquial de Santa Maria d'Olesa de Montserrat* (treball inèdit).

MAMPEL, Blanca i altres (1994). *Olesa i el bàsquet. Una història de 60 anys*. C.B. Olesa.

MORERA, Jaume (1995). "Dos testimonis del passat", a *Centre Muntanyenc i de Recerques Olesà*. Butlletí mensual, núm. 58 (octubre).

MORERA, Jaume; SOLER, Joan; VALLDEPERAS, Natàlia (2011). *El nostre patrimoni social i ecològic: la pedra seca a Olesa de Montserrat i entorns*. Quaderns d'Olesa, núm. 3.

MARTÍNEZ NOGAREDA, E (2000). *L'Abans. Olesa de Montserrat. Recull gràfic. 1875-1965*. Ed. Efadós

MAURI MARTÍ, Alfred (2010). *L'origen del nucli antic: la sagrera d'Olesa de Montserrat*. Col·lecció Quaderns d'Olesa, 2, Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Arxiu Parroquial d'Olesa de Montserrat.

MAYORAL, F (1989). “Resultats de la intervenció arqueològica feta a Sant Pere Sacama (Olesa de Montserrat)”. A: *Pre-actes de les I Jornades d'arqueologia del Baix Llobregat*. Castelldefels, p.428-433 .

MURIEL, S.; PUJOL, M . “Estudi antropològic i paleopatològic de les restes òssies de quatre sepultures de l'ermita de Sant Pere Sacama (Oles de Montserrat)”, a: *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. Sant Cugat del Vallès*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval (ACRAM), p.561-566

PAGÈS PARETAS, Montserrat (1990). *Sant Salvador de les Espases* (pròleg a la segona edició de la monografia de Joan Solà). Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

PAGÈS PARETAS, Montserrat (1992). “Castell de Sacama”, *Catalunya romànica*, vol. XX. Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 392-395

PARÉS PUNTAS, A (1999). *Tots els refranys catalans*, Barcelona.

PIÑERO, Jordi; SERRA, Ramon (2008). “El camí romà de la Torre del Breny i la vila de can Font de Cirerencs (Castellgalí)”, *Dovella*, núm. 98, Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 5-14.

POVILL ADSERÀ, Joan (1988). *La Passió i mort de N. S. Jesucrist*. Col·lecció vila d'Olesa, 1. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat

POVILL ADSERÀ, Joan (2004). *La Passió d'Olesa vista per dintre* (història d'un espectacle tradicional). Col·lecció vila d'Olesa, 11. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat

PUJOL, M (2000). “Estudi antropològic de les restes humanes del jaciment "mas Vilar" a Olesa de Montserrat (el Baix Llobregat)”, a: *1r Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya, 13, 14 i 15 de novembre de 1998. Actes*. Barcelona. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval (ACRAM), D.L., p. 320-328

ROTA BOADA, Xavier (2006). *L'església a Olesa: passat i present*. Parròquia de Santa Maria d'Olesa de Montserrat.

ROTA BOADA, Xavier (2009). *Memorial 158. Olesa als defensors de la llibertat (1705-1714)*. Col·lecció Quaderns d'Olesa, 1, Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Arxiu Parroquial d'Olesa de Montserrat.

ROTA BOADA, Xavier (2010). *L'Arxiu Parroquial d'Olesa de Montserrat* (treball inèdit).

ROTA BOADA, Xavier (2010). "Els cants polifònics de la Setmana Santa olesana" (conferència i treball en procés de recerca, inèdit).

RUIZ SALGUERO, Victòria (1996). *Olesa amb passió*. Premsa 7. Martorell

SALES CARBONELL, J (1996-2001). "Sant Pere Sacama (Olesa de Montserrat, Baix Llobregat)", a: *Jornades d'Arqueologia 2001. Intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Barcelona (1996-2001)*. La Garriga .Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p.257-258 .

SALES CARBONELL, J (2003). "La necròpolis baixmedieval i l'ermita de Sant Pere Sacama (Olesa de Montserrat, Baix Llobregat)", a: *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. Sant Cugat del Vallès*. Associació Catalana per a la recerca en Arqueologia Medieval (ACRAM), p.554-560 .

SÁNCHEZ CAMPOY, Eduard (1992). "Sant Pere Sacama en el context arqueològic de la Catalunya central", a *Sant Pere Sacama. Els primers pobladors (segles VI a.C. al XIV)*. Col·lecció Vila d'Olesa, 3. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 63-66.

SAUMELL OLIVERAS, Joan i altres (1981) *Olesa aimada*. Unió Excursionista de Catalunya (Olesa).

SERRA MASSANSALVADOR, Jordi (2003). *Cultura popular del Montserrat. A partir de textos recollits per Pau Bertran i Bros*. Col·lecció vila d'Olesa, 10. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat

SIBINA, Josep M. (2002). *La capella de Sant Jaume*. Associació Amics de Sant Jaume. Olesa de Montserrat

SOLÀ, Joan. *Sant Pere Sacama* (treball inèdit)

SOLÀ, Joan (1990). *Història de Sant Salvador de les Espases*. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1ª edició: 1929)

SOLÍAS, J.M (1982). *El poblament del curs inferior del Llobregat en època romana* . Universitat de Barcelona.

STEFANO RUIU, Franco (2007). *I riti della Settimana Santa in Sardegna*, Imago Edizioni, Nuoro (Itàlia).

VENDRANES, Gusman; RULLIER, Chantale (1996). Oli d'Olesa, la passió d'un poble. Col·lecció Vila d'Olesa, 5. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Vida Olesana. 1934: núm. 120; 1935: núm. 124

VILA, J. M (2000). "Evolució arquitectònica d'una petita explotació pagesa medieval. El mas Vilar d'Olesa de Montserrat (s. XI-XV)", a: *1r Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya, 13, 14 i 15 de novembre de 1998. Actes*. Barcelona. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval (ACRAM). D.L, p.308-319.

Webs

<http://www.olesam.cat/Municipi.htm>

<http://www.cbolesa.cat>